

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Diplomová práce

Možnosti výzkumu aktérů ozbrojených konfliktů

Bc. Lenka Kursová

Plzeň 2017

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Studijní program Politologie

Studijní obor Mezinárodní vztahy

Diplomová práce

Možnosti výzkumu aktérů ozbrojených konfliktů

Bc. Lenka Kursová

Vedoucí práce:

doc. PhDr. Šárka Cabadová Waisová, Ph.D.

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2017

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2017

.....

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucí diplomové práce doc. PhDr. Šárce Cabadové Waisové, Ph.D. za odborné vedení, cenné rady a veškerý čas, který mé práci věnovala.

Obsah

Seznam zkratk	7
Úvod.....	8
METODOLOGICKÁ ČÁST.....	13
2 Review literatury.....	13
2.1 Typy literárních rešerší.....	14
2.2 Organizace.....	17
2.3 Tvorba <i>review</i> literatury	18
REŠERŠE DATABÁZÍ A LITERATURY	20
3 Operacionalizace pojmu <i>aktér</i> v databázích konfliktů	20
3.1 Projekt Correlates of War.....	21
3.1.1 Typologizace války: tradiční a rozšířená typologie <i>cow</i>	22
3.1.2 Koncept aktérství v pojetí <i>cow</i>	26
3.2 The Uppsala Conflict Data Program	30
3.2.1 Ozbrojený konflikt z hlediska typu a počtu obětí.....	32
3.2.2 Aktéři konfliktu – strana, stát, nestátní aktér, dyáda	33
3.2.3 Inkompatibilita.....	36
3.3 Heidelberský institut pro výzkum míru a konfliktů	36
3.4 Sumarizace poznatků	38
4 Počátky výzkumu aktérství ozbrojených konfliktů v odborné literatuře	40
4.1 Shrnutí.....	42
5 Rozvoj výzkumu aktérství v průběhu 50. a 60. let 20. století.....	43
5.1 Shrnutí	48
6 Období mezi 70. a 80. lety jako milník destabilizace rozhodujícího postavení státního aktéra.....	50
6.1 Shrnutí.....	58
7 90. léta jako období rozmachu výzkumu na poli nestátních aktérů.....	59
7.1 Shrnutí.....	64
8 Nové milénium a teroristické útoky ze září 2001 jako klíčový milník ve výzkumu nestátních aktérů	66

8.1 Shrnutí	74
Závěr	75
Seznam zdrojů	80
Resumé	88

Seznam zkratek

COW *Correlates of War*

HIK *The Heidelberg Institute for International Conflict Research* (Heidelberský institutu pro výzkum mezinárodních konfliktů)

KOSIMO *Konflikt-Simulations-Modell*

MID *Militarized Interstate Dispute*

NSAs *Nonstate armed groups* (nestátní ozbrojené skupiny)

NSUs *Nonstate unarmed groups* (nestátní neozbrojené skupiny)

PRIO *Peace Research Institute Oslo* (Institutu pro výzkum míru v Oslu)

SIPRI *Stockholm International Peace Research Institute* (Stockholmský mezinárodní institut pro výzkum míru)

UCDP *The Uppsala Conflict Data Program*

Úvod

Konflikty, chápané jako střet ozbrojených aktérů s protichůdnými zájmy, provázejí lidstvo již od počátku věků. Zapojuje se do nich variace aktérů rozdílných motivací a vlivů, jejichž charakter a množství se neustále proměňuje. Na pomyslnou povahu konfliktů od 50. let 20. století měla vliv zejména studená válka. Studenoválečné tenze poskytovaly prostor především zástupným konfliktům, v nichž USA a SSSR nepřímo usilovaly o mocenskou převahu. Nastolený bipolární systém do jisté míry minimalizoval výskyt velkých ozbrojených střetů, čímž došlo i ke střídmosti v zapojení nových aktérů přímo v konfliktech. Zvrat ve světové politice nastává mezi lety 1989 a 1991. Tato léta s sebou přinesla sice konec dlouholetého systémového konfliktu, avšak do popředí vystoupily války dříve utišené studenoválečným soupeřením. Změnily se techniky a charakteristiky boje a také se rozpoutala vlna dříve více opomíjených vnitrostátních konfliktů. Výskyt těchto konfliktů byl intenzivnější a vzájemné soupeření se stalo jednodušším. Došlo k proměně pojmu válka či konflikt, jelikož v důsledku nastalých změn je mnohem těžší přesně stanovit jejich definici. Všechny změny měly za následek i rozšíření škály aktérů, jejichž motivace stále častěji pocházely například ze separatistických tendencí nebo z náboženských, etnických či nacionalistických příčin.

Konflikty se v odlišných podobách představují v nejrůznějších aspektech lidského bytí, jehož teorii a praxi zkoumají obory sociálních věd. Průnik konfliktu, analyzovaného v rámci mezinárodních vztahů, do různých sfér zahrnujících rozličné spektrum aktérů, lze nejjednodušeji interpretovat na Waltzových (2001: 16, 80, 186) hladinách analýzy (*images*). Jednu z příčin vzniku ozbrojeného střetu ztělesňují jednotlivci, svou povahou a svým jednáním. Druhý „obraz“ pak představují státy, které skrze svou touhu po maximalizaci moci a útočnou zahraniční politiku destabilizují mírové prostředí. Třetí rovinnou příčinou konfliktu vytváří mezinárodní systém, kde neexistuje nadřazená autorita.

Právě ve všech zmíněných hladinách se objevují rozliční aktéři určující charakter a dynamiku konfliktu.

Výzkum aktérů ozbrojených konfliktů se etabluje v mezinárodních vztazích spolu s problematikou řešení konfliktů. Problematika aktérů v ozbrojených konfliktech pronikla do agendy teorií mezinárodních vztahů zhruba v 50. letech. Na formování nově nastoleného fenoménu aktérů v mezinárodních vztazích a politologii měl významný vliv zejména výzkum behavioralistů, kteří otázku aktérství vnesli do různých sfér studia oboru. Zapojení aktéři v konfliktu mají významný vliv na podobu, období a charakteristiku daného konfliktu. Většinu teorií zabývajících se výzkumem aktérů participujících v konfliktu lze označit jako státocentrické, jelikož nepočítají s rolí nestátních aktérů. V této souvislosti je však nutné poznamenat, že fenomén nestátních aktérů se v teoriích mezinárodních vztahů etabluje v souvislosti s prací Josepha Nyea a Roberta Keohana (2012: 28), kteří zohledňují jiné aktéry, například mezinárodní organizace, nežli státy podílející se na formování světové politiky. Zmíněný trend vzniká v 70. letech 20. století nejvýrazněji se však rozvíjí od 90. let 20. století.

Vzhledem k narůstajícímu počtu konfliktů různého charakteru dochází i k neustálé proměně profilů a rozšiřování počtu státních i nestátních aktérů. V praxi lze často spatřit zmatenost terminologie (případ osamělých vlků, rozpor mezi pojetím guerilly a terorismu), v ojedinělých případech lze i hovořit o ignoraci terminologických pravidel, jelikož si jednotliví autoři typologie nastavují *ad hoc* (trend spatřujeme například ve sdělovacích prostředcích). Právě klasifikace a typologizace takových aktérů je stěžejní pro snadnější a zřetelnější orientaci v konfliktu, potažmo napomáhá k dalšímu pokroku ve výzkumu. Díky využití profilů aktérů je také možné lépe je identifikovat a predikovat jejich následující kroky.

Cílem diplomové práce je prostřednictvím rešerše a analýzy existující odborné literatury a databází zabývajících se ozbrojenými konflikty zaznamenat změnu ve výzkumu fenoménu aktérství v ozbrojených konfliktech v průběhu přibližně od 50. let 20. století do současnosti. Vymezím stěžejní autory a vyberu klíčové databáze oboru mezinárodní vztahy věnující se zmíněné problematice a zaměřím se na to, jakým způsobem konceptualizují a definují aktérství a aktéry v ozbrojených konfliktech. Výběr autorů a databází podléhá zejména míře citovanosti a významu jaký v oboru mají. Zaměřím se především na konceptualizaci, typologizaci a klasifikaci aktérství těchto autorů, resp. databází. Následně budu věnovat pozornost limitům a přínosům daných konceptů a operacionálních definic. Diplomovou práci budu strukturovat chronologicky dle vývojových souvislostí a vymezím zde vztahy mezi aktéry a ozbrojeným konfliktem, jak jej popisují stěžejní autoři a databáze.

V rámci diplomové práce využiji metody historické rešerše (*review*) literatury, v níž zohledním tematickou návaznost. Zaměřím se na dosavadní a nejpokročilejší úroveň výzkumu v oblasti aktérství ozbrojených konfliktů. V závěrečné části praktikuji *state of the art review* (nejmodernějšího stavu výzkumu) literatury. Využitím metody *review literature* lze získat dvojí pohled na dané téma. V prvním případě zjišťujeme konkrétní úroveň a rozsah dosaženého poznání ve výzkumu. Na druhou stranu využitím takové metody lze naopak vypořádat jednotlivé limity a absentující části současného stavu studie. Výsledek práce tedy načrtne potřebu dalšího výzkumu a vyhodnotí stupeň současného vědeckého poznání. Primárním cílem bude nalézt hlavní díla daného tématu a prozkoumat jejich vztahy.

Výzkumné období vymezím přibližně od 50. let 20. století do současnosti. Vymezené období ohraničím 50. lety, jelikož přibližně v tuto dobu vznikal jasnější teoretický základ aktérů v ozbrojených konfliktech. Samozřejmě již na počátku musím zdůraznit, že ona 50. léta nejsou rigidním mezníkem etablování konceptu. Slouží pouze jako prostředek k jasnějšímu ukotvení problematiky

v čase, jelikož se fenomén aktérství v konfliktech vyvíjel souběžně se vznikem konfliktu jako takového. Taktéž jednotliví autoři zmínění v práci jsou ve svých tezích ovlivňováni jinými velikány mezinárodního práva působící před rokem 1950. Zkoumané období neomezím konkrétním datem či epochou, protože se jedná o *state of the art review* literatury, čili dosavadní a nejaktuálnější úroveň výzkumu.

V rámci diplomové práce se zaměřím na definici aktérů a operacionalizaci pojmu aktér využívanou předními institucemi ve svých databázích či projektech. Výběr analyzovaných databází jsem podmínila tím, že zkoumané databáze musí pracovat s jinými definicemi. Tento předpoklad povede k demonstraci rozdílů mezi definicemi užívanými jednotlivými databázemi. Zároveň bude výběr podléhat míře prestiže a citovanosti databází. Součástí práce bude tedy analýza výzkumu následujících institutů: Heidelberského institutu pro výzkum mezinárodních konfliktů (HIIK), Stockholmského institutu pro výzkum míru (SIPRI), Institutu pro výzkum míru v Oslu (PRIO) a projektů Correlates of War (COW) a Uppsala Conflict Data Program (UCDP). Na tomto místě je důležité zmínit, že PRIO, SIPRI a projekt Uppsala Conflict Data Program využívají prostředky a označení ze společně vypracované typologie.

Literatura zabývající se aktérstvím ozbrojených konfliktů nabízí poměrně široké spektrum rozličných informací. Každý z autorů využívá rozdílných metod při tvorbě terminologie, aktéry identifikuje skrze různé pozice, vztahy, záměry a zájmy, jež se v průběhu konfliktu utvářejí, a přisuzuje jim odlišné vlastnosti. V tomto důsledku vzniká poměrně hustá terminologická síť, ve které se jednotlivé termíny často překrývají, doplňují nebo vznikají zcela nová označení. Profily jednotlivých aktérů jsou tedy ovlivněny vnímáním samotného autora, a také jsou formovány z hlediska náboženství, sociální struktury, historie nebo kultury. Ze zkoumaných autorů lze zmínit například Johana Galtunga (1958, 1969, 1971), Samuela Huntingtona (1996), Paula Lederacha (1997) nebo Immanuela Wallersteina (1971).

Předkládaná diplomová práce se skládá z metodologické části a praktické části, která obsahuje rešerši databází a literatury. První část tvoří metodologický rámec, ve kterém popíši a představím užitou metodu, čili *review* literatury. Dále se budu zabývat typy literárních rešerší a vnitřní organizací těchto rešerší. V neposlední řadě zohledním samotný proces tvorby *review* literatury.

Praktickou část budou tvořit dva stěžejní výzkumné rámce, a to dosavadní výzkum a užitá terminologie v databázích a v oblasti literatury. Tedy zaměřím se na základní a obecnou diskuzi pojmu „aktér“. Problematika aktérství je v tomto případě neoddiskutovatelně spjata s konfliktem, proto je důležité věnovat pozornost obecné charakteristice ozbrojeného konfliktu. V první sekci praktické části se věnuji analýze užití metodologie spjaté s konfliktem a operacionalizaci pojmu *aktér* v rámci databází Correlates of War, The Uppsala Conflict Data Program a Heidelberského institutu pro výzkum míru a konfliktů. Ve druhé sekci praktické části se zabývám rešerší literatury, kterou rozdělím na výzkumná období, kde zohledním postupný vývoj studia aktérství v ozbrojených konfliktech. V první kapitole rešerše literatury se věnuji počátkům výzkumu v oblasti konfliktu. Druhá kapitola se zabývá postupným zintenzivněním studia aktérství ozbrojených konfliktů. Třetí kapitola zobrazuje narušení monopolního postavení státních aktérů. Čtvrtá kapitola zohledňuje přelom ve výzkumu, kdy se autoři stále věnují státním aktérům a zároveň rapidně vzrůstá zájem o studium nestátních aktérů. Pátá kapitola se zaměřuje především na značný rozmach studia nestátních aktérů a jejich pozici nestátních aktérů v konfliktu.

V závěrečné části práce zhodnotím zjištěné poznatky získané prostřednictvím analýzy dosavadního výzkumu literatury a databází, který se zabývá problematikou aktérů v ozbrojených konfliktech.

METODOLOGICKÁ ČÁST

1 *Review* literatury

Review literatury je možností výzkumu, ve kterém dochází k přezkoumání, sumarizaci, kritice a následné syntéze výsledků literatury. Výzkum vědeckých podkladů nabývá relevanci v případě stanovení jasného a uceleného předmětu oboru, tedy ve formě problému, práce nebo teorie. Metody a organizace průzkumu literatury se liší v jednotlivých odvětvích, čili společenskovědní výzkum literatury využívá jiných metod a struktury než výzkum v oblasti vědy a technologie. I přes rozličnost využívaných nástrojů se setkáváme se stejným výsledkem, a to s odhalením silných a slabých stránek celého výzkumu (Randolph 2009: 1).

Například podle Harta (1998: 27) přehled literatury také hraje významnou roli při hledání nového směřování výzkumu, umožňuje sumarizaci metodologických poznatků, odpoutává pozornost od neefektivních přístupů a napomáhá podpořit relevantní teorie. Důležitost tvorby přehledu literatury také spočívá v jejím spojení teoretických úvah a praxe. Nabízí novou perspektiva tématu. Vyobrazí problematiku v historickém kontextu a nabídne *state of the art* současného výzkumu.

Review literatury může nabývat v praxi dvou podob jako forma krátkého průzkumu literatury ukotvující zvolené téma do širších souvislostí, nebo může vzniknout jako samostatný projekt. Výsledný přehled literatury prezentuje nový a legitimní vědecký text (University of Guelph 2017).

Review literatury není pouze popisnou záležitostí, ale demonstruje shrnutí dosavadního vědeckého poznání a zároveň i vysvětlení, potažmo vyhodnocení, získaných informací o vytyčeném tématu. V rámci tvorby *review* jsou stěžejním předmětem zájmu klíčoví autoři a jejich tvorba, avšak nikoli ve formě anotované bibliografie. V rámci tohoto uspořádání představujeme hlavní zdroje (a jejich

autory) nebo informace, jejichž části více či méně ovlivňují další výzkum. *Review* literatury tedy nabízí diskuzi autorů s podobným zaměřením a napomáhá určit místa, kde se názory autorů překrývají či rozcházejí. Oproti tomu při tvorbě anotované bibliografie kumulujeme a popisujeme jednotlivé zdroje a výsledná práce nemá hodnotící charakter (Taylor 2017).

Samozřejmě takové podmínky platí při využití vhodných typů rešerší. Výsledky práce se proměňují v závislosti na zvoleném typu. Právě diskuzi o typech rešerší se budeme věnovat v následující kapitole.

1.1 Typy literárních rešerší

Odborná literatura nabízí celou škálu typů literárních rešerší a formát *review* se liší v závislosti na zkoumaném objektu. V tomto důsledku se samotná typologizace *review* stává nejednotnou a zmatenou záležitostí. Fenomén rešerše literatury prochází napříč sektory, kde dochází k vytváření *ad hoc* typologií. Běžnou praxí se stává, že autoři typologizaci ignorují nebo naopak jeden či více typů kombinují, jelikož neexistuje jedna komplexní ideál typická definice a typologie. Vzhledem k výše zmíněným faktům, také často dochází k překrývání znaků různých definic rešerší, proto není jednoduchým úkolem stanovit přehledný seznam. Pro ilustraci si uvedeme některé využívané rešerše.

Uvedme si příklad třídění rozličných druhů rešerší dle autorského kolektivu Jesson, Matheson a Lacey (2011: 15), kteří se primárně zaměřují na dva zastřešující pojmy systematickou a tradiční rešerší. Systematické *review* využívá systematických a standardizovaných metod, zde se vylučuje nahodilá či alternativní cesta výzkumu. Zaměřuje se na specifické otázky, které prostřednictvím kritické analýzy zhodnotí. Prostřednictvím systematické rešerše můžeme, podobně jako u tradiční *review*, identifikovat mezery ve výzkumu a

načrtnout další směřování výzkumu. Výsledek práce minimalizuje zkreslení spojená s jednotlivými studii (Jesson – Matheson – Lacey 2011: 15, 104).

Tradiční rešerše popisuje souhrnný přezkum výzkumu, kde autor klade důraz na komplexitu výsledku. Výsledná rešerše obsahuje široké informace a popis zkoumané oblasti. Tradiční výzkum usiluje o vytvoření nových pohledů na určité téma. Například Jesson, Matheson a Lacey (2011: 15) do druhů tradičního *review* zařazují *kritické review*, *state of the art review*, *scoping review* expertní a koncepční *review*.

Nyní se zaměříme na každé z nich trochu podrobněji. *Kritické review* kriticky zkoumá metody a výsledky primárních studií, čímž docílí kritického zhodnocení kvality literatury. *Scoping review* si klade za cíl jakým si způsobem upřesnit výzkumné otázky, koncepty a teorie. V tomto případě autoři doporučují pomocí *scoping review* nastartovat a očistit otázky pro systematický výzkum. *State of the art* přináší informace o nejnovějším výzkumu a nabízí možnost přezkoumání nejnovějšího výzkumu vztahující k určité oblasti. V rámci *state of the art review* lze shrnout nově vznikající trendy, normy a výzkumné priority vztahující se k danému tématu. Hlavním cílem metody je vytvořit kritickou reflexi literatury a příliš se nezaměřovat na retrospektivní literaturu. Obsah koncepčního a expertního *review* vychází ze svých názvů. Tedy cílem koncepčního *review* je syntetizovat pojmosloví a koncepty zkoumané oblasti. Název a obsah expertního *review* se odvozuje od autora rešerše, uznávaného odborníka oboru (Jesson – Matheson – Lacey 2011: 76).

Pro srovnání se zaměříme na práci s rešerší i na akademické půdě, kdy výzkumníci z univerzity v Jižní Karolíně (USC 2017) syntetizovali poznatky autorů shrnujících definice rešerší a zaměřili se tak na následující typy literárních rešerší - argumentační, historické, integrační, metodologické, systematické a teoretické *review*. Argumentační rešerše cílí na potvrzení či vyvrácení argumentů zakořeněných v reprezentativní literatuře. Autoři argumentační rešerše vytváří

dílo, které nabízí odlišné hledisko od stávajících a zavedených standardů. Historické *review* se využívá při výzkumu tématu v průběhu historických dekád. Cílem historického *review* je zasadit výzkum do historického kontextu, sledovat jeho vývoj, případně se zaměřit na *state of the art* a nalézt možné budoucí směřování výzkumu. Historický přehled představuje vhodný nástroj v případě, že výsledkem práce má být zaznamenat progres výzkumných metod a teorií, nebo zachytit změnu nastalou v průběhu času. Integrovaný *review* přezkoumává vytvořenou literaturu a na základě získaných výsledků produkuje nové pohledy na téma. Autor *review* se soustředí na všechny studie spojené s výzkumným problémem. Vzniklá kritická analýza slouží k sumarizaci informací o tématu a syntéza ke tvorbě nových pohledů na předloženou tematiku. Metodologická rešerše se věnuje využití metod zkoumané analýzy. Výzkumníci se nesoustředí na výsledky bádání, ale zaměřují se na využití a sběr dat jiných autorů. Definice systematického *review* se v podstatě neliší od definice autorů Jesson, Matheson a Lacey (2011: 15). Snad jen pro doplnění lze uvést, že tento typ rešerše se zaměřuje na specifickou empirickou otázku, často kladenou tak, že je nezbytné do výsledného výzkumu zahrnout příčinu a následek problematiky. Konečně poslední typ, teoretická rešerše, zkoumá teorie, které souvisí s předloženou výzkumnou otázkou. Účelem je zjistit rozsah stávajících teorií, jejich vzájemné vztahy a nedostatky. Výsledně vzniká vytvoření nových hypotéz, které mají být předmětem budoucího výzkumu (USC 2017).

Adams, Khan a Raeside (2007: 56–57) ve svém díle definují jiné druhy rešerší, avšak jejich obsah se příliš neliší od výše rozebíraných autorů. Rozlišují pouze tři typy rešerší, a to evaluační, výzkumnou a instrumentální rešerši. Prostřednictvím evaluační rešerše hodnotíme diskuzi literatury, což napomáhá odhalit pokročilost výzkumu ve specifickém odvětví. Po obsahové stránce autor vkládá k jednotlivým úsekům své komentáře a porovnává výsledky výzkumu. Výzkumná rešerše napomáhá objasnit existenci teoretických, empirických a

výzkumných metod v literatuře v dané oblasti. Orientuje se na specifické oblasti výzkumného tématu a primárním cílem není poskytnout ucelený přehled literatury. Výsledná práce nabývá spíše informativního charakteru. Konečně poslední typ instrumentální rešerše, jejímž cílem není zjištění současného stavu výzkumu, ale specializuje se na metody výzkumu.

Grant a Booth (2009: 94–95) sestavili seznam nejužívanějších rešerší včetně výše zmíněných. Ze seznamu můžeme vybrat například smíšené studie, které odkazují na jakoukoli kombinaci užitých metod, kde hlavní roli hraje především přehled literatury. Další výše nedefinovanou metodou je *Umbrella review* neboli deštníková rešerše, která cílí na vytvoření jednoho dokumentu z již vytvořených rešerší a nesoustředí se na primární literaturu.

1.2 Organizace

Zvolený typ rešerše lze vnitřně podrobit určité organizační struktuře, abychom předešli chaosu a samotné *review* protkali jednotnou společnou linií. Stejně jako v případě typů rešerší i v rámci organizace vzniká spektrum možných organizačních metod, avšak v tomto případě není literatura příliš barvitá a lze v ní nalézt podobné rysy, které si popíšeme.

Stať lze organizovat pomocí rozličných metod, z nichž nejvíce využívaná jsou rozdělení dle chronologického formátu, koncepčního (lze označit jako tematický) a metodologického formátu nebo dle data vydání díla. K přezkumu literatury autoři využívají i jiných běžných uspořádání například na základě odvětví, relevanci tématu či vývoje jednotlivých myšlenek. Samozřejmě často může být efektivnější práci uspořádat kombinací výše zmíněných modelů nebo zvolit vlastní strukturu. Výsledný rozdíl vidíme zcela logicky v uspořádání, které se objevuje především v důrazu na zvolený formát. Chronologická organizace

zdůrazňuje důležitost postupného vývoje událostí v čase na rozdíl od publikačního formátu, který jako stěžejní vidí datum publikace dané studie. Konceptní formát představuje uspořádání práce na základě pojmosloví užívaného v literatuře. Primárním cílem prozkoumat teoretický korpus vztahující se k tématu. V tomto případě může hrát důležitou roli i progres tématu v zavislosti na čase. Metodologická organizace se zaměřuje především na metodologické vzorce a metody užívané v závislosti na relevanci tématu (The Writting Center 2017).

1.3 Tvorba *review* literatury

I v případě tvorby *review* literatury není vytvořena konkrétní konceptualizace, avšak většina autorů postupuje dle stejných kroků, i přesto že využívá jiného pojmosloví. Samotná tvorba *review* literatury se skládá z několika částí - formulace problému, sběr dat, evaluace dat, analýza a interpretace a publikace. První z nich, formulace problému, jak název napovídá, se soustředí na výběr tématu a napomáhá k selekci literatury, která pro výzkum není vhodná. Naopak fáze sběru dat se zaměřuje na již vybranou literaturu, z níž se snažíme získat největší množství vhodné relevantní literatury. Fázi evaluaci dat ztotožňujeme s procesem vyhodnocování a extrahování dat, kdy roztřídíme kvalitní a méně kvalitní literaturu, kterou v dalším kroku integrujeme v rámci analýzy a interpretace. V tomto kroku se pokoušíme najít smysl dat analyzované literatury. Závěrem získaná data následně publikujeme (Randolph 2009: 6–8).

S podobnou argumentací pracují i Jesson, Matheson a Lacey (2011: 86–87). Naopak třetímu a čtvrtému bodu se Torraco (2005: 361–362) věnuje podrobněji. Kroky nazývá kritickou analýzou a syntézou výsledků, které na sebe navazují. V rámci kritické analýzy dochází ke kritickému hodnocení získaných poznatků a současného stavu výzkumu. U tohoto bodu se pozastavíme, jelikož

opět tento krok závisí na zvoleném typu řešerše. V případě, že naším cílem nebude zjistit *state of the art* výzkumu nebo literaturu kriticky zhodnotit, zaměříme se v této části pouze na hodnocení a analýzu výstupů. V této sekci také zde pozorujeme hlavní myšlenky a vztahy existující literatury. Kritická analýza nabízí možnost rozložit téma specifického autora na dílčí části, což obvykle zahrnuje historii, užití metody, aplikace tématu, původ konceptu a další. Kritická analýza posuzuje zastoupení tématu v literatuře z hlediska zhodnocení pozitiv a negativ částí literatury. Takové výsledky poskytnou vhled do vyzkoumaných oblastí daného problému a současně odhalí témata dosud neprozkoumaná. Posledním krokem ke vzniku ucelené části je syntéza výsledků. Obecně syntéza poskytuje hlubší vhled do problematiky a spojením výsledků z kritické analýzy získáváme prostor pro reformulaci daného problému.

REŠERŠE DATABÁZÍ A LITERATURY

2 Operacionalizace pojmu *aktér* v databázích konfliktů

Databáze začínají pronikat do studia mezinárodních vztahů až v průběhu 20. století, kdy se výzkumníci zaměřují na sumarizaci systematických dat o ozbrojených konfliktech. Jednou z prvních databází se stal projekt Correlates of War (COW) z roku 1963. V 60. letech se také etabluje Stockholmský mezinárodní institut pro výzkum míru (SIPRI). Výrazný nárůst počtu databází byl zaznamenán ve druhé polovině 80. let. V této době vznikly například The Uppsala Conflict Data Program (UCDP), projekt Konflikt-Simulations-Modell (KOSIMO) Heidelberského institutu nebo projekty iniciované Center for International Development and Conflict Management a další (Eck 2005: 5–6). Databáze se v průběhu dekad staly významným zdrojem informací z oblastí zasažených konfliktem. Autoři databází tedy zásadně zasahují nejen do mezinárodních vztahů, ale i do podoborů, jako jsou řešení konfliktů, mírová studia apod. Zároveň množství autorů čerpá z informací a využívá metodologii vytvořenou databázemi, jako příklad můžeme uvést Johna A. Vasqueze (1993), Sevena Chojnacki (2006), Mary Kaldorovou (2013) a další.

Nicméně, databáze si vytvářejí vlastní terminologii a metodologii, dle nichž popisují a analyzují konflikty. Při výběru databází jsem se řídila faktem, že všechny pracují s odlišnými definicemi. V tomto důsledku mohu demonstrovat, jak velké rozdíly mezi jednotlivými definicemi aktérů v konfliktech, potažmo definicemi konfliktů, mohu být. S ohledem na prestiž databází, relativně dlouhou dobu jejich existence, tradici a soulad s tématem jsem vybrala databáze Correlates of War, The Uppsala Conflict Data Program a Heidelberský institut pro výzkum míru a konfliktů. Následující kapitoly se proto věnují právě terminologii a práci s konceptem aktér uvedených ve výše zmíněných databázích.

2.1 Projekt Correlates of War

Projekt Correlates of War (COW) založil v roce 1963 David Singer (později se k němu přidal i Mel Small) ve snaze omezit válečná tažení, čehož chtěl dosáhnout prostřednictvím kompletního porozumění konceptu války. Ona komplexnost zahrnovala popis války a uchopení její teorie a praxe z hlediska sociální a politické dimenze. Samozřejmě charakter války a osazení aktérů se v průběhu let proměňovalo, proto původní koncept COW musel projít různými modifikacemi (Sarkees – Wayman 2010: 1).

Autoři projektu COW definují válku jako trvale ozbrojený střet organizovaných sil mající za následek minimálně 1000 necivilních obětí během jednoho roku trvání konfliktu. Zdůrazňují, že hranice 1000 osob určuje jakousi hranici nepřátelství mezi stranami a autoři se prostřednictvím hranice snaží zvýraznit odlišnost malých (pod 1000 obětí) a velkých konfliktů - válek (nad 1000 obětí). Převédeme-li označení malé a velké konflikty do dikce COW, pak hovoříme o Militarized Interstate Dispute (MID) a o válce. Tato definice konfliktů se objevuje i v rámci jednotlivých podtypů jako jedna spojující linie. Samozřejmě k této charakteristice autoři připisují další alternativy, jak profil daného konfliktu definovat. Definice války má značnou slabinu, kterou představuje právě hranice 1000 mrtvých osob, z níž však autoři vyňali civilní oběti. Díky tomuto důsledku COW nehodnotí například útoky z 11. 9. jako válečný konflikt. Logicky rozdíl mezi MID a válkou dle COW spatřujeme v počtu obětí, dále v délce trvání a organizaci války (Sarkees – Wayman 2010: 40–41; Sarkees 2007: 1).

2.1.1 Typologizace války: tradiční a rozšířená typologie COW

Databáze COW vytváří dvě zásadní typologie války. Zaprvé tradiční typologii, kde se vyskytují tři základní typy válek. Druhá typologie, rozšířená typologie, vznikla do značné míry revizí a rozšířením typologie tradiční. Autoři se zde pokoušeli vyvarovat slabinám, které obsahuje tradiční typologie (Sarkees – Wayman 2010: 7). Její charakteristika bude popsána níže, protože nejprve se zaměříme na profil tradiční typologie.

2.1.1.1 Tradiční typologie

Tradiční typologie obsahuje výrazně užší klasifikaci válek než je tomu v případě rozšířené typologie. COW klasifikuje dvě zastřešující skupiny definující povahu války, a to války mezinárodní a občanské.

Tradiční typologie
1. mezinárodní války
1.a. <i>Inter-state wars</i>
1.b. <i>Extra-systemic wars</i>
1.b.i. Koloniální války
1.b.ii. Imperiální války
2. Občanské války
Zdroj: Sarkees - Wayman 2010: 46, tabulka vlastní

Mezinárodní války jsou dále rozděleny na *inter-state* a *extra-systemic*¹. Z čehož vyplývá, že existují tři základní typy válek – *inter-state*, *extra-systemic* a občanské války. *Inter-state wars* probíhají mezi nejméně dvěma akceptovanými aktéry systému států (*Interstate system*) a pouze ti jsou uváděni v kódování tohoto druhu války. Válku můžeme označit jako *inter-state* v případě, že splňuje

¹ Vzhledem k neexistujícím českým ekvivalentům a vzniku možného matoucího českého překladu budeme nadále pracovat s anglickou verzí názvů válek.

následující kritéria. Mezi stranami války probíhá trvalý ozbrojený střet, v němž zahyne nejméně 1000 necivilních obětí ročně. Taková podmínka přetrvává v případě všech konfliktů v rámci projektu COW, jak již bylo avizováno výše. Ovšem rozdíl spočívá v tom, že individuálně, válečnou stranu lze charakterizovat buď hodnotou 1000 obětí z řad ozbrojeného personálu, nebo podle hranice nejméně 100 obětí (Sarkees – Wayman 2010: 42).

Extra-systemic war rozumíme válku, kdy dochází ke střetu mezi členem systému států a mezi politickou entitou, kterou nelze zahrnout do systému států. Válka se odehrává mimo státní hranice, zasahuje celý systém i jeho struktury. Charakter *extra-systemic wars* vychází zejména z aktivního zasahování aktéra ze systému bojujícího proti entitám v rámci svého území. *Extra-systemic wars* jsou charakterizované bojem mezi metropolí a periferií, tímto znakem se liší od občanských válek. Vztah metropole a periferie byl definován následovně. Za první subjekty se mohou podílet na vládě. Za druhé neexistují žádná restriktivní opatření založená na etnických, rasových nebo náboženských motivech. Konečně za třetí všechny součásti území jsou zahrnuty do národního kapitálu. *Extra-systemic wars* autoři dále dělí na koloniální a imperiální války. Imperiální války charakterizují nezávislé politické subjekty. Takové subjekty tedy nezapadají do systému států (kvůli nedostatečné nezávislosti, nízkému počtu obyvatel atd.). V případě koloniálních válek na druhé straně stojí kolonie, závislá území nebo protektoráty, jejichž obyvatelé se nacházejí v periferii geograficky nebo v rámci státu, a opět stát (Sarkees – Wayman 2010: 43; Sarkees 2007: 4–5).

Občanské války označují konflikty, během kterých došlo ke střetům mezi vládou a skupinou uvnitř státních hranic. Dle COW platí, že občanskou válku definuje ozbrojený konflikt, který vychází ze čtyř proměnných. Autoři kladou důraz na interní vojenské akce k metropoli pocházející z členské základny systému států, a tedy i účasti vlády příslušného státu. Nezbytnou součástí představuje účinný odpor válčících stran. Poslední proměnnou je samozřejmě

fakt, že během každého roku války musí padnout nejméně 1000 obětí. Klasifikace občanské války se tedy skládá ze čtyř základních znaků - typů účastníků, stupně účinného odporu, internality (konflikt nabývá vnitřního charakteru) a minimálního počtu obětí (Sarkees – Wayman 2010: 43).

2.1.1.2 Rozšířená typologie

Rozšířená typologie byla vytvořena v návaznosti na typologii tradiční, za účelem detailnějšího rozdělení, popisu a definice válečných konfliktů.

Rozšířená typologie
<ul style="list-style-type: none"> 1. <i>Inter-state</i> války 2. <i>Extra-state</i> války <ul style="list-style-type: none"> 2.a. Koloniální války 2.b. Imperiální války 3. <i>Intra-state</i> války <ul style="list-style-type: none"> 3.a. Občanské války <ul style="list-style-type: none"> 3.a.i. for central control 3.a.ii. over local issues 3.b. <i>Regional internal wars</i> 3.c. <i>Intercommunal wars</i> 4. Nestátní války <ul style="list-style-type: none"> 4.a. In nonstate territory 4.b. Across state borders
Zdroj: Sarkees – Wayman 2010: 46, tabulka vlastní

Z obecného pohledu si rozšířená typologie klade za cíl vymanit se ze státocentrického vnímání konfliktů a rozšířit tradiční typologii o další spektrum válečných konfliktů, které vznikly v důsledku nárůstu nových typů participujících aktérů, jako jsou například nejrůznější nadnárodní korporace, mezivládní a nevládní organizace. Dalším důvodem byl fakt, že při výzkumu často docházelo ke stírání rozdílu mezi občanskými válkami a *extra-systemic wars*, proto autoři

byli nuceni vytvořit novou klasifikaci a určit, jak rozpoznat vztah metropole a periferie a vztah státu a neintegrovaných částí. Tímto krokem otevřeli novou oblast výzkumu a odpoutali pozornost od původního rozdělení válečných konfliktů a aktérů v oblasti systému států (Sarkees 2007: 7).

V konceptu rozšířené typologie byl zachován výklad a teorie, týkající se problematiky *inter-state wars*. *Extra-systemic wars* autoři nahradili pojmem *extra-state wars*, kde se zaměřili primárně na problém, který vznikal mezi definicí občanské války a původně označené *extra-systemic war*. Autoři se tak oprostili od termínu metropole a s ní souvisejících. Konflikty mezi státem a nestátním aktérem mající svůj původ mimo hranice nově spadají do kategorie *extra-state wars*. Subkategorie původního konceptu výraznou změnou neprošly a stále se pracuje s pojmy koloniální a imperiální války (Sarkees – Wayman 2010: 63).

Dále byla vytvořena samostatná skupina nesoucí označení *intra-state wars*, kde figurují konflikty typu občanských válek, *regional internal wars* a *intercommunal wars*. Předkládané typy konfliktů se logicky odehrávají na území jednoho státu. Rozdíl těchto typů válek spočívá v osazení aktérů. *Intercommunal wars* jsou složeny z minimálně dvou nestátních aktérů v rámci jednoho státu, kdežto v *regional internal wars* figurují zástupci lokální či regionální vlády. V těchto podkategoriích nenalezneme jako jednu ze stran konfliktu národní vládu. Na tomto místě pozorujeme rozdíl od občanských válek (Sarkees 2007: 8–9).

Do třetí zastřešující kategorie *intra-state wars* se řadí i občanské války, které jsou rozděleny dle cílů a motivů jejich aktérů konfliktu. V tomto důsledku dále vznikají dvě subkategorie občanské války *for central control* a občanské války *over local issues*. Podkategorie občanské války *for central control* zahrnuje aktivity aktérů, kteří usilují svržení stávající vládní garnitury restringující je či nerefluktující jejich zájmy. Naopak motivací aktérů občanské války *over local*

issues mohou být separatistické tendence či výměna lokální vlády aj. V občanských válkách představuje problém definice vlády, kvůli boji o moc jednotlivých subjektů. Vládu tedy autoři určují jako elity, které kontrolovaly vládní orgány před začátkem konfliktu bez ohledu na jejich legalitu a legitimitu. Vládní orgány jsou konkrétně orgány veřejné správy (parlament atd.), výkonná moc nebo monarcha. V případě MID může být označení vláda rotující v důsledku přebírání moci mezi jednotlivými subjekty. Sarkees a Wayman (2010: 66) dále tvrdí, že vláda nemusí mít pod kontrolou armádu, jelikož ta v mnoha případech může stát v opozici vůči vládě (Sarkees – Wayman 2010: 65–67).

V poslední řadě autoři zařazují novou typologickou skupinu nazvanou nestátní války, čili aktéři této války nejsou právoplatnými členy systému států. V takovém konfliktu hrají hranice států marginální roli. Následně autoři nestátní války rozdělují do dvou dalších kategorií. Tedy na války *in nonstate territory* a války *across state borders*. Termín války *in nonstate territory* zahrnuje konflikty, které se odehrávají na nestátním území (oblast není součástí území člena systému států), tedy například na území autonomních entit nebo v oblasti vytváření nového státu. Do kategorie války *across state borders* spadají ozbrojené konflikty probíhající na území dvou a více států, ale vláda příslušných států nefiguruje jako strana konfliktu (Sarkees – Wayman 2010: 70).

2.1.2 Koncept aktérství v pojetí COW

Autoři COW rozvíjejí teorii systému aktérů, které hierarchicky řadí do pěti stupňů analýzy. Nejvyšší všeobjímající stupeň byl přiřazen globálnímu systému, tedy systému pohlcujícímu všechny aktéry a další stupně analýzy. Nižší stupeň představuje mezinárodní systém zahrnující geopolitické jednotky, subnárodní a extranárodní skupiny a neteritoriální jednotky. Třetí stupeň označují jako systém

států, který je složen z teritoriálních entit plnící funkce uznaných států. Jako čtvrtý typ autoři vytvořili centrální systém. Centrální systém tvoří vzájemně závislé silné státy. Autoři tento pojem ztotožňují s Evropským systémem států, přičemž dále k těmto státům přidávají další nově etablované velmoci. A konečně poslední úroveň představuje hlavní mocenský systém (Sarkees – Wayman 2010: 15).

Autoři hledí na systém států jako na stěžejní fenomén a jeho vznik vidí v Koncertu velmocí. Tento systém nezahrnuje všechny suverénní jednotky, ale jen státy aktivně se podílející na mezinárodním uspořádání, tedy distributory moci a modifikátory mocenského uspořádání. Profil takového aktéra systému států se vytváří na základě pěti kritérií: území, populace (více jak půl milionu obyvatel), diplomatického uznání, suverenity a nezávislosti (Sarkees – Wayman 2010: 16,19).

Jednotky v rámci systému států mají zájem zapojit se do mezinárodních politických aktivit (participace v *extra-state inter-state* typech válek, nebo nepřímo do občanských válek, také do obchodu, kooperací atd.). Hlavní rozdíl mezi systémem států a mezinárodním systémem lze spatřit v oblasti teritoriality. Mezinárodní systém zahrnuje jak jednotky charakterizované teritorialitou, tak jednotky, kterým tento atribut chybí. Pojetí mezinárodního systému spočívá v rozlišení mezi geopolitickými a neteritoriálními jednotkami. V rámci geopolitických jednotek dále rozlišujeme podskupiny, kterými jsou autonomní entity a neteritoriální entity (Sarkees – Wayman 2010: 27). Označení autonomní entity (disponující suverenitou a nezávislostí) tvoří zastřešující název pro čtyři další podskupiny. První skupinu formují členové mezistátního systému. Druhou skupinu tvoří nezávislé subjekty nenaplnující kritérium populace (minimální populace 10 000, tzv. ministáty). Podobnou skupinu tvoří tzv. mikrostáty (s populací nižší než 10 000). Konečně poslední skupinu utvářejí tzv. protostáty, čili jednotky suverénní a nezávislé bez diplomatického uznání v systému států (také

nemusejí být aktivní v systému států). Druhá skupina autonomních entit (mající suverenitu, ale nejsou nezávislé) je tvořena pseudostáty, jejichž nezávislost není uznána či je omezována ostatními členy. Poslední podskupinou v této skupině jsou území účinně kontrolovaná povstaleckými skupinami (Sarkees – Wayman 2010: 28).

Další kategorií autonomních entit, v pořadí třetí, ztělesňují entity limitované v suverenitě. První skupina subjektů nemá vládu, není řízena jinou autoritou, ale disponuje nezávislostí (samostatností). Tedy entity označované jako *failed states*, entity ve stavu před zformováním státního útvaru, nebo s exilovou vládou. Druhá skupina je charakterizována entitami, které nejsou samostatné a jsou ve stavu závislosti, nesuverénní entity. Konkrétně tedy kolonie a závislá území, mandátní a poručenská území, a okupovaná teritoria. Kolonie a závislá území historicky nebyly výrazně kontrolovány. Mandátní a poručenská území byla označení pro takové entity, které měly v nejbližší době získat nezávislost a mělo se tak dít pod dohledem Společností národů, Organizace spojených národů nebo státní správy. Okupovaná teritoria naopak historicky disponovala nezávislostí, avšak v důsledku invaze vojsk cizího státu byla o svá privilegia připravena (Sarkees – Wayman 2010: 28).

Jak jsem již zmínila výše, mezinárodní systém rozdělujeme na geopolitické jednotky a neteritoriální entity, kterým se budu věnovat v následujících řádcích. Nyní se zaměřím na druhou stěžejní skupinu, neteritoriální entity, které na rozdíl od geopolitických jednotek nejsou definované skrze teritorialitu, i přes fakt, že často působí v rámci státního území nebo skrze státy. Stejně jako u geopolitických jednotek autoři využívají podobných definičních znaků (teritorium, populace, aj.), avšak tyto proměnné prošly určitou modifikací. Například kritérium populace, užívané při rozlišování nestátních neozbrojených skupin, autoři definují z hlediska počtu členů dané entity. Rozlišují subjekty s omezeným a neomezeným členstvím. V případě nestátních

ozbrojených skupin je kritérium populace vnímáno jako velikost ozbrojených sil. Podobným směrem se ubírá i kritérium svrchovanosti a nezávislosti, kde svrchovanost odkazuje na trvalou politickou organizaci (či loajalitu k určité skupině) a nezávislost představuje schopnost prosazovat vlastní cíle. Tuto skupinu dále tvoří aktéři, jejichž zásadní rozdíl spočívá ve využívání ozbrojeného arsenálu: nestátní ozbrojené skupiny (*Nonstate armed groups*, NSAs) a nestátní neozbrojené skupiny (*Nonstate unarmed groups*, NSUs). Do nestátních ozbrojených skupin autoři logicky zařadili skupinu nazvanou ozbrojené národy. Další rozdíl a též i hodnotící kritérium, mezi subjekty sledujeme v jejich vztazích směrem k jednotkám v rámci mezistátního systému. V neposlední řadě autoři tyto subjekty rozlišují skrze míru politické organizace na jednotky se slabou nebo žádnou organizací (národy) a jednotky s trvalou politickou organizací (kvazi-státy; Sarkees – Wayman 2010: 30). Ve smyslu NSA vnímáme povstalecká hnutí, provládní milice, občanské sebeobranu, náboženská hnutí nebo zahraniční žoldnéře. Za NSA považujeme aktéry, kteří zaváží k boji 100 příslušníků ozbrojených sil nebo má na svědomí 25 úmrtí (Sarkees – Wayman 2010: 67).

Konečně posledním analyzovaným stupněm se uzavírá systém aktérů definovaných v rámci COW. Zásadním definujícím kritériem pro zařazení aktérů do skupiny Centrálního systému nebo hlavního mocenského systému se pro autory konceptu stala moc a mocenská distribuce. Státy centrálního systému disponují, nebo lépe řečeno disponovaly² vysokou mírou industrializace a diplomaticky se velmi aktivně zapojovaly do mezistátního systému a svým vlivem mohly mezistátní systém měnit. Tento systém celkem důvěrně kopíroval strukturu mocenského rozložení států nastoleného po Vídeňském kongresu. V rámci systémů států označujeme státy, které mají značnou mocenskou převahu,

² Systém byl považován za relevantní v období od roku 1816 do roku 1919 a zahrnoval především větší státy Evropy. Z mimoevropské oblasti do systému spadaly USA, carské Rusko (SSSR), Osmanská říše, Japonsko, Čína (Sarkees – Wayman 2010: 35).

jako hlavní mocnosti. V tomto případě se autoři přiklání k označení *major power* (hlavní mocnosti), nikoli *great power*, jelikož tento pojem inklinuje k nálepkování zemí dominující pouze v oblasti bezpečnosti na globální úrovni. *Major powers* se vyznačují vyříbenou úrovní v oblasti materiálních kapacit a v tomto důsledku se stala jejich vojenská a ekonomická převaha téměř celosvětovou. Autoři také byli nuceni zahrnout v určitém smyslu nový definiční znak, vysoké technické úrovně, aby do skupiny hlavních mocností spadali i Německo a Japonsko, které se v posledních dekáдах po konci druhé světové války nedají považovat za vojenské velmoci (Sarkees – Wayman 2010: 34–36).

2.2 The Uppsala Conflict Data Program

Projekt UCDP (The Uppsala Conflict Data Program) vznikl v polovině 80. let pod názvem Conflict Data Project na Katedře pro výzkum míru a konfliktů Uppsalské univerzity. Autoři projektu shromažďují kvantitativní i kvalitativní údaje o původu, aktérech, dynamice a řešení konfliktů. Analyzovaná data jsou vyhodnocována za každý kalendářní rok, a to od roku 1946 (UCDP 2017a).

Pozornost veřejnosti se upíná zejména na globální databázi konfliktů Encyklopedii konfliktu UCDP zaměřující se na ozbrojené konflikty, mírové dohody a další spojitosti s organizovaným násilím, která v online verzi funguje od roku 2005. Údaje shromažďované výzkumníky z UCDP se od roku 1998 každoročně objevují v SIPRI Yearbook, což je ročenka Stockholmského mezinárodního institutu pro výzkum míru. Od roku 1993 byla zahájena spolupráce s Journal of Peace Research výzkumného institutu v Oslu (PRIO³). UCDP a PRIO na základě společných dat vytváří seznam všech ozbrojených konfliktů od roku 1946, které sumarizují v UCDP/PRIO Armed Conflict Dataset.

³ založené Johanem Galtungem v roce 1964 (Urdal – Østby – Gleditsch 2014: 500).

Data a informace UCDP především z oblasti nestátních konfliktů a aktérů se objevují i ve Zprávách o lidské bezpečnosti od roku 2004 (UCDP 2017a; PRIO 2017).

Nyní přistoupím již k samotné metodologii využívané výzkumníky z UCDP. Databáze UCDP pracuje se třemi druhy organizovaného násilí - ozbrojený konflikt (*armed conflict*), jednostranné násilí (*one-sided violence*) a nestátní konflikt (*non-state conflict*; Pettersson 2016: nečíslováno).

Každý z těchto základních druhů organizovaného násilí je možno popsat z několika úhlů pohledu. Ozbrojený konflikt je definován oddělenými elementy, jako jsou použití ozbrojené síly, minimální počet 25 obětí za kalendářní rok, strana (*party*), stát a inkompatibilita. U každé z těchto částí se následně pozastavím. Tato kritéria platí ve stejném znění či určitých obměnách i pro zbylé dva druhy organizovaného násilí, tedy jednostranné násilí a nestátní konflikt. V případě jednostranného násilí se tak jedná o užití síly proti civilnímu obyvatelstvu, což vyústí v minimálně 25 mrtvých osob za kalendářní rok, přičemž sílu využívá vláda státu nebo formálně organizovaná skupina. Autoři konceptu v případě jednostranného násilí navíc operují s pojmem vazebních mimosoudních poprav (*Extrajudicial killings in custody*), který popisuje situaci, kdy vláda popravuje vězně ve vězení nebo podobném typu státního zařízení. Definice nestátního konfliktu v sobě pak nese stejnou podmínku 25 úmrtí za rok, ale dyáda se liší, jelikož jí definuje užití síly mezi dvěma ozbrojenými organizovanými skupinami. Zde ani jedna ze stran není vládou státu (Pettersson 2016: nečíslováno).

2.2.1 Ozbrojený konflikt z hlediska typu a počtu obětí

Autoři UCDP rozdělují konflikty dle typu a následují tak definice využívané v projektu COW (rozdělení typů konfliktů na základě hodnot databáze COW se budeme věnovat níže). První typ tvoří mezinárodní ozbrojený konflikt (*Interstate armed conflict*), jenž se odehrává mezi dvěma nebo více státy. Další typ utváří mimostátní ozbrojený konflikt (*Extrastate armed conflict*), v němž proti sobě bojují státní a nestátní skupiny mimo území státu. Třetím typem je vnitrostátní konflikt (*Internal/Intrastate armed conflict*), kde bojuje vláda na straně jedné a vnitrostátní opoziční struktura na straně druhé. Vše probíhá bez zahraniční účasti. Skupinu uzavírá vnitrostátní konflikt se zahraniční účastí (*Internationalized internal armed conflict*⁴) vyznačující se sporem mezi vládou státu a vnitřními opozičními jednotkami, kde strany získávají podporu od jiných států (Wallensteen – Sollenberg 2001: 631–633).

Autoři také pracují s členěním konfliktů dle jejich intenzity⁵ z hlediska obětí bojů. První skupinu představují malé ozbrojené konflikty, kde v důsledku konfliktu zemře nejméně 25 osob za rok a zároveň méně než 1000 osob za celou dobu trvání konfliktu. Další skupinou je střední ozbrojený konflikt, díky němuž v rámci jednoho roku umírá více než 25 a zároveň méně než 1000 osob. V celkovém měřítku si konflikt vyžádá méně než 1000 obětí za rok. Poslední stupeň zaujímá válka, kterou definuje minimálně 1000 obětí za každý rok válčení (Wallensteen – Sollenberg 2001: 631–633).

⁴ Lze se setkat i s jiným označením, a to *Intrastate conflict with foreign involvement*.

⁵ V nových verzích kódování intenzity konfliktu autoři vypouštějí střední ozbrojený konflikt a nahrazují jej samostatnou proměnnou tzv., kumulativní intenzitou, která využívá časového horizontu v konfliktu. Určuje, zda konflikt od počátku bojů přesáhl hodnotu 1000 obětí či nikoli. Tímto způsobem předchází nešprávné identifikaci intenzity konfliktů (Pettersson 2016: nečíslováno).

2.2.2 Aktéři konfliktu – strana, stát, nestátní aktér, dyáda

Stranu konfliktu ztotožňujeme s vládou státu nebo opoziční organizací nebo aliancí organizací. UCDP strany konfliktu rozděluje na primární a sekundární strany. Primární strany sdílejí a formují inkompatibilitu a nejméně jedna ze stran je vládou státu. Sekundární válčící strany vstupují do konfliktu jako vojenští podporovatelé jedné z primárních stran. Sekundární strany také sdílejí pozici inkompatibility se stranou primární. Stranu konfliktu autoři promítají do tří konkrétních představitelů, jimiž jsou vláda, opoziční organizace a dyáda. Další modifikací je sekundární neválčící strana, která zasahuje do konfliktu a upravuje jeho průběh tzv., nepřímou, prostřednictvím podpory materiální, finanční, logistické atd. pro primární strany. Činnost sekundární neválčící strany se nepovažuje za podporu v konfliktu, ale vychází z běžných interakcí mezi státy (UCDP 2017b).

V neposlední řadě autoři databáze UCDP pracují s pojmem třetí strana (*Third Side*). Třetí stranu ztotožňují s pravomocí regulovat násilí nebo inkompatibilitu mezi stranami. Roli třetí strany může zastávat stát, jednotlivce, organizace nebo mírová mise ve snaze zprostředkovat jednání mezi znesvářenými stranami. Historicky se mnohokrát potvrdilo, že se pravomoci třetí strany mohou vymknout a třetí strana se může stát aktérem konfliktu nebo svým konáním napomoci jedné z původních stran konfliktu. Pokud se třetí strana skutečně do ozbrojeného střetu zapojí, nemusí být jako válčící strana vnímána. UCDP se soustředí na použití ozbrojené síly a vzájemnou inkompatibilitu pro její identifikaci, poté na základě dat situaci vyhodnotí (UCDP 2017b).

Pojem „státní aktér“ vždy zastupuje vláda daného státu. Stát chápeme jako zcela suverénní jednotkou kontrolující určité teritorium nebo jako mezinárodně uznanou vládu, která kontroluje území. Suverenita území, v případě nesuverénní vlády nebo *de facto* států, nesmí být popřena jinou vládou, která dříve onu oblast

kontrolovala. Autoři projektu pojem „stát“ prakticky ztotožňují se členskou základnou OSN a se suverenitou nabytou de iure i de facto (Pettersson 2016: nečíslováno).

Označení „vláda“ platí jako synonymum pro stranu kontrolující hlavní město. Pokud dojde k nesrovnalostem ohledně existence relevantní vládní garnitury, pak výzkumníci jako vládu hodnotí takovou skupinu, která ovládá státní kapitál. V terminologii nestátních konfliktů a jednostranného násilí se ve stejném znění pracuje s označením „vláda“ a „stát“. Nestátní konflikt dále kalkuluje s organizovanými skupinami, namísto toho v případě jednostranného násilí se využívá pouze formálně organizovaných skupin (UCDP 2017b).

Kategorie nestátních aktérů participujících v nestátních konfliktech zahrnuje poměrně široké spektrum aktérů, kteří mají nestátní charakter a jsou organizovaní. Jednotlivé skupiny se do určité míry liší například na základě velikosti či motivů. Definice nestátních aktérů zahrnuje formálně organizované jednotky a neformálně organizované jednotky. Formální jednotky fungují pod oficiálně vyhlášeným názvem a užívají ozbrojenou sílu, na rozdíl od neformálních jednotek, které nemají oficiální název, ale taktéž praktikují ozbrojené násilí proti jiné ozbrojené skupině. Neformálně organizované skupiny jsou rozděleny na dvě kategorie, z nichž jedna zahrnuje poměrně úzkou členskou základnu pouze členy nebo příznivce určité politické strany a druhá pak shrnuje etnické a náboženské skupiny a klany. Pod rámec formálně organizované skupiny spadají neuznané státy a povstalecké skupiny. UCDP se zaměřuje především na organizace popsaného druhu ve snaze zaměřit se na plánované politické akce (Pettersson 2016: nečíslováno). Především krokem se více méně odprošťuje od definování a kontroly spontánního násilí, což se nevymyká logice. Ovšem na druhou stranu částečně zastírá význam nestátních aktérů.

UCDP využívá k definování aktérů i úroveň jejich organizace od úrovně číslo 1 až po číslo 4. Organizační úroveň 1 mají ty formálně organizované

skupiny, jejichž organizace dosahuje takové úrovně, že je lze zahrnout do ozbrojených konfliktů na státní bázi (např. povstalecké skupiny). Neformálně organizované skupiny se shodují s organizační úrovní 2 a 3, rozdíl je patrný zejména v subkategoriích, které byly zmíněny výše. Neformální skupiny nepravidelně využívající svou organizaci především pro účel boje spadají pod organizační úroveň 2 (např. příznivci politických stran). Druhou subkategorii neformálně organizovaných skupin charakterizuje organizační úroveň 3, tato skupina se identifikuje s komunální identitou (např. etnická hnutí). Konečně poslední čtvrtou úroveň představují státy jako nejvíce zorganizovaná jednotka (Gleditsch et al. 2002: 619)

K rozlišení nestátních aktérů UCDP využívá čtyři pravidla. V případě, že skupina změní svůj název stále je jí přisuzováno stejný kód ActorID⁶. Pokud se skupina rozdělí na různé frakce, původnímu uskupení zůstává stejný název a odštěpený subjekt rozeznáváme pod názvem novým. Pro případ kdy se obě skupiny označují jako originální se UCDP řídí pravidlem, kdy za originální skupinu považuje to uskupení s větší členskou základnou. V případě, že selže i princip počtu členů, pozoruje se vůdce původní skupiny, tedy ta skupina, jíž vládne, tu autoři označují za původní. K dalším změnám dochází, když dojde ke slučování skupin již kódovaných či skupin nových, nově vzniklá skupina získá nový název (Pettersson 2016: nečíslováno).

Pro úplnost ještě vysvětlím pojem „dyáda“ v dikci UCDP. Dyádu tvoří dva ozbrojení proti sobě stojící aktéři. Pro přesnost ještě doplním, že konfliktní strany jsou primární strany. V konfliktech dyádu konstruuji dva aktéři, kde alespoň na jedné straně stojí vláda státu. Nevládní primární strana může zahrnovat jednu nebo více opozičních organizací v případě. Naopak v nestátních konfliktech dominují taktéž dva aktéři, avšak žádný z nich nepochází ze státního aparátu. V případě jednostranných konfliktů se nevyužívá pojmosloví dyády, participující

aktéři se označují jako ozbrojení aktéři. V konfliktu se může vyskytnout více než jedna dyáda (Harbom – Melander – Wallensteen 2008: 697–710).

2.2.3 Inkompatibilita

Ozbrojený konflikt vzniká při vzájemné inkompatibilitě zájmů stran konfliktu využívajících ozbrojené síly. Za následek autoři uvádějí minimálně 25 úmrtí souvisejících s bojem. Nyní se pozastavím u pojmu inkompatibilita, neboli neslučitelnost zájmů. Tato neslučitelnost, týkající se vlády nebo zemí, popřípadě vlády a území, se projevuje mezi dvěma stranami, ze kterých minimálně jedna představuje vládu státu, z čehož vyplývá, že inkompatibilita zájmů není definičním kritériem pro nestátní konflikt a jednostranné násilí. Nekompatibilita zájmů může nabývat podob tří kategorií. Prvním typem je vládní nekompatibilita týkající se typu politického systému, otázek výměny a změny složení vládní garnitury v zemi. Druhý typ charakterizuje teritoriální nekompatibilita, v rámci níž se řeší otázky statusu území, jako jsou například separatistické či autonomní tendence. Jak již okolnosti napovídají, třetí kategorie slučuje podmínky předchozích dvou řazení (Gleditsch et al. 2002: 619).

2.3 Heidelberský institut pro výzkum míru a konfliktů

Heidelberský institut pro výzkum míru a konfliktů (*The Heidelberg Institute of International Conflict Research*, HIIK) vznikl v rámci Ústavu politologie na Univerzitě v Heidelbergu. Vydává ročenku globálních konfliktů Konflikt Barometr (*Konflikt Barometer*). Jejich metodologický výzkum prošel v roce 2002 transformací, které rozšířila definici konfliktu a obohatila i teorii věnující se intenzitě konfliktu (HIIK 2017a).

⁶ slouží k unikátní identifikaci každého z aktérů (Pettersson 2016: nečíslováno).

Jako s jedním ze základních pojmů se setkáváme s pojmem politického konfliktu, který charakterizuje neslučitelnost zájmů či rozdílných pozic mezi aktéry, přičemž konfliktní aktéři mohou být buď jednotlivci, nebo mohou nabývat podoby kolektivů se sdíleným zájmem. Nekompatibilita se může projektovat do různých podob, jako jsou například touha po secesi, ideologický spor, dekolonizace aj. Definice konfliktu podléhá dalším regulím. Konflikt musí trvat po určitou dobu a nabýt jisté míry intenzity (HIIK 2017b).

Do skupiny kolektivních aktérů se zařazují státy, mezinárodní organizace a nestátní aktéři. Relevance aktérů není hodnocena například skrze bojeschopnost, ale aktér nabývá významu v případě, že na jeho výzvy či akty reaguje jeho soupeř. Definice aktéra se přímo váže na vzájemnou interakci. V návaznosti na aktérství autoři z HIIK kategorizují čtyři typy konfliktů. Prvním z nich je mezinárodní konflikt, který se odehrává mezi dvěma a více státy. Druhý typ představuje konflikt mezi státem a nestátním aktérem, tedy vnitrostátní konflikt. Třetí typ se odehrává mezi nestátními aktéry a zobrazuje se v rámci subnárodního konfliktu. Konečně na čtvrtý typ autoři nahlížejí jako na konflikt mezi nejméně dvěma suverénními státy a nestátním aktérem a nazývají jej transstátní konflikt (HIIK 2017c: 8).

Politický konflikt dále konstruují konfliktní aktéři, opatření (*conflict measures*) a problémy (*conflict issues*). Společné cíle aktérů autoři rozlišují na základě konfliktních problémů na devět typů, z čehož národní sílu, autonomii, secesi, dekolonizaci, subnárodní převaha, nabývají podoby vnitrostátních, mezinárodních a subnárodních konfliktů. Další cíle, území a mezinárodní síla, jsou kompatibilní pouze pro vnitrostátní konflikty. Zbylé cíle tedy zdroje a ideologie se mohou objevit ve všech typech konfliktů (Trinn – Wencker – Schwank 2016: 1–3).

Dalším identifikačním znakem politického konfliktu je intenzita konfliktu. Výzkumníci z HIIK pracují s konceptem intenzity konfliktů, která dosahuje tří

úrovni - nízké, střední, vysoké. Konflikty označené jako střední a vysoké intenzity dále lze definovat jako násilné, přičemž konflikty nízké intenzity spadají do kategorie nenásilných konfliktů. Konflikty bez užití násilí definujeme na první úrovni jako spory. V této fázi dochází k artikulaci rozdílných zájmů či postojů k určitému tématu mezi stranami. Na druhé úrovni, zvané nenásilná krize, participující aktéři využívají nenásilných nástrojů (například ekonomických sankcí). V rámci násilných konfliktů rozlišujeme tři subtypy intenzity - násilnou krizi, omezenou válku a válku. Násilná krize představuje konflikt střední intenzity, v němž minimálně jedna strana sporadicky využívá násilných metod a mezi konfliktními stranami se ustálila vysoká míra napětí. Naopak v případě omezené války intenzita násilí stoupá a aktéři konfliktu je využívají organizovaně a opakovaně. Na válečné úrovni se k užití násilí již sahá systematicky a dlouhodobě. Postup mezi jednotlivými kategoriemi závisí na řadě sledovaných proměnných, jako je nárůst počtu obětí nebo uprchlíků (Trinn – Wencker – Schwank 2016: 1–3).

2.4 Sumarizace poznatků

Na začátku musím zmínit, že rozdíly mezi jednotlivými databázemi vznikají v důsledku využití odlišných metod (konceptualizace, operacionalizace, měření atd.). V tomto důsledku vznikají diferenční aktéři, problémy, čas, prostor, intenzita násilí aj. Jak již vidíme v názvu, databáze COW se zaměřuje především na válečné konflikty. UCDP a HIIK svou pozornost směřují i na krize. V případě, že porovnáme definice všech tří databází, pak UCDP spolu s COW reprezentují databáze pracující s kvantitativními daty, naopak HIIK funguje na základě kvalitativních dat, jelikož svou definici nestaví na počtu mrtvých v průběhu válečného konfliktu.

Z hlediska aktérství autoři HIIK pracují i s konceptem uprchlíků a vnitřně vysídlených osob, které rozdělují dle počtu na nízký, střední a vysoký (HIIK 2017c: 7–8). Takový trend se ve zbylých databázích nevyskytuje. Reflexi moci a mocenské distribuce a s nimi i spojených aktérů lze vyčíst pouze z užití metodologie COW. Zohlednění moci vytváří prostor pro nové spektrum aktérů, jako jsou například výše uváděni *great* a *major powers*. Podobně je tomu tak i v případě vztahu centra (metropole) a periferie, jejichž koncept ustálil jen u tvůrců databáze COW.

U všech databází vidím trend podceňování role jednotlivců, i přes fakt, že HIIK koncept jednotlivce začleňuje do své definice politického konfliktu. Na druhou stranu UCDP individua zohledňuje pouze v případě fenoménu třetí strany a COW je nereflektuje vůbec. Samozřejmě, že intence na individua s sebou nese některé problematické aspekty. Kupříkladu jako nezbytné se jeví věnovat pozornost výrokům a skutečným činům jednotlivců, jelikož podcenění jednoho či druhého může odvádět pozornost od skutečných příčin konfliktů.

Všechny databáze se vyznačují silně státocentrickým charakterem, jelikož konflikty jsou ztotožňovány s konkrétním státem. Třeba konflikty UCDP se kódují na základě území, kde se odehrávají. V případě oblasti, která je rozprostřená na území více států, kódování konfliktu platí pro každou zemi zvlášť. Podobné tendence vidíme v Konflikt Barometer nebo databázi COW⁷. Závěrem musím zmínit, že databáze COW pojímá nejrozmanitější typy a pracuje s nejširším spektrem aktérů mezi třemi zkoumanými databázemi.

⁷ Srovnej SIPRI Yearbook, Konflikt Barometer a online databázi COW.

3 Počátky výzkumu aktérství ozbrojených konfliktů v odborné literatuře

Základy oborů jako jsou mírová studia a řešení konfliktů se během 30. a 40. let teprve utvářely a neorganizovaly svébytnou jednotku jako samostatný podbor studia mezinárodních vztahů. Obdobný trend byl i v případě aktérů ozbrojených konfliktů. Výzkum byl do značné míry ovlivněn dějinnými epochami, druhou světovou válkou následovanou poválečným obdobím. Badatelská činnost se zaměřovala převážně na rozsáhlé konflikty, které měly co dočinění s klasickou formou válek jak je definoval Clausewitz.

Jedním z prvních teoretiků války byl Pitirim Sorokin orientující se na sociální podobu ozbrojených konfliktů. V roce 1937 se také objevuje ve studiu války nástin sociálního konfliktu. Konflikt, ze sociologického hlediska, lze vnímat jako narušení sociálních vztahů a vazeb mezi skupinami nebo uvnitř skupin. Sorokin problematiku chápe, také jako konflikt národů či lidí v rámci národa, což implikuje mezistátní či intrastátní podobu konfliktu (Sorokin 1957: 534).

Ve 40. letech do studia války zasahuje Quincy Wright. Jak uvádí Deutsch (1970: 474) Quincy Wright byl jedním z průkopníků v oblasti mírových studií a vytvořil základní teorii války. Wrightovo nejzásadnější dílo a v dnešní době velmi hodnocené nese název *A Study of War*, ve kterém se věnuje rozsáhlému spektru témat pojednávajících o válce. Válku a násilí můžeme vnímat jako přirozenou cestu v případě, že nedochází k dostatečnému prosazování práva, postojů a hodnot, kontrole vojenské technologie a sociálních organizací.

Ve stejném období se teorií války zabýval Lewis Fry Richardson, který proslul skrze svůj matematický přístup k válečným konfliktům. V porovnání se Sorokinem a Wrightem, Richardson skrze matematicko-analytický přístup spíše

inklinoval k výzkumu konfliktu z globální perspektivy než z národní či z pozic partyzánského boje (Sutherland 1993: 42).

Nyní se vrátím zpět k Wrightovi a pozastavím se u faktoru sociálních organizací, jelikož na toto místo Wright projektuje některé politické aktéry. Aktérům přikládá význam politických jednotek, které se formují do podoby národů, říší, kmenů nebo mezinárodních organizací. Svůj model války popisuje jako stav, kdy se zintenzivňuje vojenská činnost, sociální integrace a psychologické napětí. Do válečného konfliktu posléze vstupují dva a více aktérů. Wright logicky spatřuje rozdíl mezi válkou a násilím, ale zároveň k definici války přikládá procesy a činnosti, které bychom mohli spíše označit jako projev násilí či projev politiky (například propaganda; Wright 1942: 698–9).

Dále představím některé z Wrightových forem konfliktu. Prvním typem jsou imperiální války nebo mezinárodní války, které často probíhají mezi sobě rovnými stranami konfliktu, které ztělesňují primárně státy. Další typ vytvářejí povstání, koloniální vzpoury nebo agrese, v tomto případě je zajímavé, že dle mezinárodního práva jsou upřednostňovány vlády domácího státu v případě, že nebyly iniciátory agrese. V jiném případě Wright řeší pozici třetích stran v konfliktu, které aktivně do konfliktu zasahují, aniž by byly jeho iniciátory. Konečně třetí typ jsou výtržnosti, které opět ztotožňuje s vládou domovského státu, která má za úkol uklidnit rozbouřený dav (Wright 1942: 695–696).

Signifikantního aktéra ve Wrightových studiích ztělesňuje stát či vláda (dle autora je vláda synonymem pro stát). Vláda utváří skupinu lidí, za jejíž iniciativy se spouští válka. Rozdíl od jiných společností spočívá v moci, díky níž může prosazovat práva ve společnosti. Tento model vlády zahrnuje jako oficiální politické vůdce, tak i další subjekty jako jsou například soukromé armády (Wright 1942: 820–822).

3.1 Shrnutí

Při zevrubné studii Wrightových děl musíme mít na paměti, za jakých okolností a v jaké době jeho dílo vzniklo. Stejně podmínky platí i v případě ostatních autorů. Obor mírových studií se stále skrýval v hávu novoty a svět se ocital ve válce. U Wrighta spatřujeme silný vliv klasické conceptualizace války, která podléhá mezinárodnímu právu. Z hlediska právních úprav řeší i různé formy války za účasti různých aktérů, kde dominuje převážně státocentrický princip. Wright pracuje s termínem třetí strany, ovšem ta nepřestavuje nikoho jiného než stát. Zajímavým faktem je, že dle Wrightovy teorie pod označení vlády spadá i například subjekt jako je soukromá armáda, což v současných trendech není zcela obvyklé.

4 Rozvoj výzkumu aktérství v průběhu 50. a 60. let 20. století

Oproti předešlému období zaznamenáváme nárůst počtu publikací a výzkumu ozbrojených konfliktů. Zvýšený zájem o studium konfliktů zapříčinil především nově vzniklý konflikt mezi dvěma znesvářenými bloky. Výzkum konfliktů se během 50. let přesunul i na akademickou půdu a do soukromých institucí. V této době se začaly rozvíjet dnes jedny z nejvýznamnějších databází konfliktů, o nichž jsem již informovala v předešlých kapitolách.

Krok za krokem se začal vyvíjet také pohled na koncept konfliktu a na jeho definici. Badatelé se postupně začínají distancovat od původních definicí a vytvářejí nové pohledy, do nichž zahrnují sociologické, antropologické a jiné aspekty. Perioda 50. až 60. let předznamenala výrazný nárůst zájmu také v oblasti aktérství. Zmíněný fakt také souvisel s proměnou pohledu na mezinárodní vztahy, jelikož se do popředí diskuze promítla problematika využívání vědeckých metod v oboru. V této dekádě probíhá tzv. druhá velká debata, která je formována diskuzí mezi behavioralismem a realismem ohledně používané metody. Právě druhá velká debata ovlivněná behavioralismem přináší intenzivní studium aktérství (Wæver 1997: 11–12).

Jedním z prvních děl, které se věnovalo konceptu aktérství bylo dílo Mortona Kaplana *System and Process in International Relations* (1957). Tato práce patří k základním knihám behavioralismu a oboru mezinárodních vztahů. V případě Kaplana také musíme mít na paměti, že byl jedním z prvních autorů, který se ve svých studiích věnoval konceptu aktérství. Kaplan využívá mezinárodní systém jako analytický rámec, který napomáhá k vysvětlení procesů, interakcí a vztahů jeho aktérů. Popisuje šest možných verzí mezinárodního systému - mocenskou rovnováhu, volnou bipolaritu, těsnou bipolaritu, univerzální systém, hierarchický systém a systém se všeobecným vetem. Jednotlivé systémy se liší svou strukturou, složením aktérů, rozložením moci a

vzájemnými interakcemi. Každý systém dále definuje šest atributů, kterými jsou základní pravidla, pravidla přeměny, parametry stability a pro naše účely nejdůležitější aktéři jako svébytné těleso, jejich schopnosti a informovanost. Kaplan rozlišuje dvě skupiny aktérů národní a nadnárodní. Do skupiny národních aktérů řadí státy. Do skupiny nadnárodních aktérů pak bloky a univerzální aktéry (Kaplan 1975: 21).

Státní aktéry považuje Kaplan za základní a historicky nejdéle trvající jednotky. Stát rozděluje na dva typy, direktivní a nedirektivní, přičemž oba typy dále dělí na systémově nebo subsystémově dominantní. Direktivní a nedirektivní forma má co dočinění s formou režimu v daném státě. V zásadě se vylučuje dlouhodobá existence státu s direktivní formou kombinovaná se systémovou dominancí a nedirektivní forma spolu se subsystémovou dominancí. Zmíněné charakteristiky podléhají vlivu válečných konfliktů, jelikož transformují režimy a dominance v systému u jednotlivých států (Kaplan 1975: 55).

Blokové aktéry ze skupiny nadnárodních subjektů Kaplan rozděluje na tři základní typy. Prvním z nich je hierarchický blokový aktér (*Hierarchical Block Actor*), v němž jsou státy hierarchicky seřazené, naopak v druhém typu kombinovaném hierarchickém bloku aktéru (*Mixed Hierarchical Block Actor*), se kombinují znaky hierarchického systému a určité formy decentralizace moci. Konečně poslední typ nehierarchický blok aktérů (*Non-hierarchical Block Actor*) se vyznačuje formou nestability a nízkou mírou politické koheze (Kaplan 1975: 74 -75, 78, 80). Univerzální aktéři ztělesňují subjekty, které jsou schopné pojímat nebo interagovat se všemi státy v systému. Univerzální aktéři vytvářejí prostor pro politiku a artikulaci zájmů členů bloků. Taktéž mají vliv na funkci akcí v obou systémech. Konkrétním příkladem může být Organizace spojených národů (Kaplan 1975: 83).

Dalším z významných přispěvatelů do výzkumu aktérů v ozbrojených konfliktech se stal Johan Galtung. Galtung pohlíží na aktéry v konfliktech skrze

jednoduchou optiku statických typologií, kde rozlišuje mezi osobami zapojenými v konfliktu, skupinami a společenstvími. Dále používá přístup, který zakládá na dimenzionálně nestatickém pohledu na aktéry působící v konfliktech, kde hledí na aktéry z různých úhlů. Za prvé se zabývá aktéry zejména skrze jejich počet neboli dimenzi, kde základní jednotku ztělesňuje právě jeden aktér. Následně otevírá širší konceptualizaci spojenou s konfliktem, kterou váže k jednotlivci. Zaměřuje se na intrapersonální, intra-skupinový a intra-společenský konflikt (Galtung 1958: 46). Další dimenzi konfliktu Galtung spojuje se skupinou, která nabývá na prvním místě podoby bipolární nebo bilaterální, a může vygradovat až v multipolární a multilaterální typ). Autor důrazně žádá o rozdělení konfliktu v rámci jednotlivců a v rámci skupiny, protože konflikt uvnitř kolektivu je kolektivně sdílená hrozba (Galtung 1958: 4).

Galtung pracuje s teorií konfliktních formací určující rozložení aktérů v různých fázích boje. Formace nabývá podoby teritoriálních aktérů, které ztělesňují státy a jiná teritoria. Taktéž zahrnuje neteritoriální aktéry, jako jsou organizace, spolky, popřípadě firmy aj. Galtung také pojímá oblasti lidských skupin, kterou definují národní či nadnárodní aspekty, a lidí obecně. Tímto způsobem Galtung předává konfliktu mnohoúrovňovou dimenzi, jelikož pracuje s nadnárodními, národními a individuálními prvky systému (Galtung 1958: 126).

Galtung (1958: 128) rozeznává následující typy konfliktních formací, kde proti sobě stojí centrum a periferie:

- *Superpowers* versus zbytek světa,
- *Big Powers* versus zbytek světa,
- Sever versus Jih.

Další linii zobrazuje konflikt dvou center:

- Kapitalismus versus socialismus,
- Kapitalismus versus kapitalismus,

- Socialismus versus socialismus,

Předešlé řádky napovídají o existenci další konfliktní formace nabývající podoby periferie versus periferie. Autor pracuje i s teritoriálním aspektem, kde se střetávají teritoriální a neteritoriální aktéři, a také tuto skupinu doplňuje formací člověk versus příroda. Taktéž zohledňuje vnitrostátní konfliktní formaci:

- Třídní konflikt,
- Rasový nebo etnický konflikt,
- Teritoriální konflikt (Galtung 1958: 128).

Nyní představím konkrétnější podoby konfliktních formací. Galtung se orientuje především na konkrétnější určování aktérů z hlediska tehdejšího rozdělení zemí na světě, které záviselo na nastoleném ekonomickém systému. Systémy s tržně orientovanou ekonomikou popisuje jako země kapitalistické a trhy, kde dominoval centrálně řízený systém, označoval jako socialistické. V obou případech byl systém řízený nerovnoměrnou distribucí moci, protože centrum systému dominuje a interaguje s periferií za nerovných podmínek, přičemž výsledné zisky se převážně kumulují v centrální oblasti. Centrum a periferii navíc doplňují autonomní oblasti, které se závislosti vymykají, avšak spadají do kapitalistického nebo socialistického systému. Kapitalistický a socialistický systém států představují dvě centra, mezi kterými dochází k interakcím a konfliktům (Galtung 1958: 127, 142–150).

Zmíněné jevy mohou pronikat i do struktury jednoho z center. Pro upřesnění, konfliktní formaci centrum versus centrum, tvoří jak kapitalistický systém, tak socialistický systém, zároveň ke konfliktům dochází i mezi členy kapitalistického systému i mezi členy systému socialistického. Konflikt mezi centrem a periferií je dynamičtější a nenabývá podoby velkého systémového konfliktu. V takovém případě ke konfliktu dochází uvnitř socialistického nebo kapitalistického systému. Nicméně, boj centra versus periferie může označovat konflikt mezi *Superpowers* (USA a SSSR) a zbytkem světa nebo se může

modifikovat do rozšířené podoby *Big Powers* (USA, SSSR, Evropské společenství, Čína a Japonsko) versus zbytek světa. V posledních dvou případech můžeme lehce rozšifrovat podobu centra tvořeného z míšení kapitalistických a socialistických států. V neposlední řadě autor věnuje pozornost konfliktu mezi severem a jihem, kde periferii zobrazují státy tzv., Třetího světa (Galtung 1958: 127, 142–150).

V roce 1959 vytváří Kenneth Waltz obrazy analýzy, které napomáhají k vysvětlení a diskuzi o příčinách konfliktu v mezinárodním systému. Jeho teze doplňuje David J. Singer (1961) konceptem hladiny analýzy, kde zvažuje výhody a nevýhody státní a systémové úrovně.

Nicméně, v jednotlivých Waltzových obrazech se objevují individua, státy a mezinárodní systém. Tuto skutečnost můžeme chápat dvojím způsobem, obrazy mohou ztělesňovat aktéry samy o sobě, či mohou vytvářet všeobjímající jednotku. Na úrovni jednotlivců koná v celku široké spektrum politických aktérů, jenž svým rozhodováním, způsobeným zejména sobeckým a agresivním chováním, ovlivňují průběh konfliktů. Státní úroveň netřeba dlouze představovat, pro ilustraci můžeme uvést, že rozhodování státního aparátu navazuje například na státem proklamované ideologie. Pro Waltze je nejdůležitější třetí obraz mezinárodního systému, kde samotná anarchie vytváří příčinu konfliktu (Waltz 2001: 16, 80, 186).

V období 50. – 60. let byl nejaktivnějším autorem z hlediska aktérství a konfliktů Johan Galtung, proto se ještě k jeho studiím vrátím. Galtung proslul svým rozdělením násilí na tři úrovně - přímé, strukturální a kulturní. Z nichž největší dopad na teorii mezinárodních vztahů měl koncept strukturálního násilí, jehož atributy Galtung popsal v článku *Violence, Peace, and Peace Research* z roku 1969. Strukturální násilí vzniká bez přímé návaznosti na konkrétní aktéry, ale nachází se v určité sociální struktuře, která je iniciátorem násilí. Sociální struktura podporuje frustraci lidí. Tyto aspekty určují povahu a postavení stran

konfliktu, taktéž i začlenění člověka a jeho rolí. Strukturální násilí často funguje v návaznosti na přímé násilí, které se vyznačuje zjevným projevem násilí (Galtung 1969: 171–174).

Triádu násilí doplnil o oblast kulturu až v 90. letech, avšak kvůli zachování integrity tématu si kulturní násilí představím již v následujících řádcích. Kulturní násilí se odehrává v symbolické rovině lidské existence, proniká do různých aspektů kultury, do oblastí náboženství, umění, ideologie, jazyka a empirických a logických věd. Tyto oblasti mohou ospravedlňovat použití strukturálního nebo přímého násilí, ke kterému dochází prostřednictvím využívání spektra symbolů (vlajky, slova, hymny atd.) a stereotypizací (Galtung 1990: 291). Násilí spojuje autor s konceptem úrovně aktérů, což vysvětluje na třech interpretacích. Aktéry chápe v podmínkách teritorií, organizací a asociací, kdy každá ze zmíněných úrovní ze své maximální podoby sestupuje na nejnižší hladinu k jednotlivci. Galtung například chápe národ jako soubor obvodů, následně jej lze odstupňovat na nižší stupeň obcí až do konečného stádia individuí. Aktéři jsou uspořádáni v systému a vstupují do interakcí s ostatními. Může docházet k interakcím i v rámci několika systémů, takovou množinu poté označujeme jako konstrukci (Galtung 1969: 175–176).

4.1 Shrnutí

50. a 60. léta ovládli zejména Morton Kaplan a Johan Galtung. Kaplan ve svých studiích jako jeden z prvních výzkumníků explicitně artikuluje pozici aktéra. Obdobně, jako je tomu i u jiných autorů, i v jeho případě musíme zohledňovat situaci doby. Kaplan pracuje zejména se státními aktéry, zároveň také pracuje s blokovým systémem aktérů, kde zohledňuje tři proměnné hierarchii, politickou kohezi a moc. V neposlední řadě také zdůrazňuje pozici univerzálních aktérů. Johan Galtung pracuje s velmi širokým spektrem aktérů, do kterých zahrnuje skupiny, státy i jednotlivce. Jako stěžejní koncept sledujeme

konfliktní formace, které zobrazují aktéry konfliktu. Galtung také rozděluje tři typy násilí, a to přímé, strukturální a kulturní, kde zdůrazňuje roli sociální struktury a člověka a jeho rolí.

5 Období mezi 70. a 80. lety jako milník destabilizace rozhodujícího postavení státního aktéra

V období mezi 70. a 80. lety došlo k rozšíření množství zkoumaných témat. Badatelé v průběhu 70. let začínají více pozornosti věnovat asymetrickým konfliktům, konfliktům způsobených nerovnostmi mezi Severem a Jihem, pomalu svou pozornost zaměřují na koncept jednotlivce. Opět se setkáváme s určitou mírou transformace definice konfliktů a války, což bylo zapříčiněno výše zmíněnými trendy. 80. léta jsou charakteristická především oteplováním vztahů mezi oběma bloky. Ukončení konfliktu vedlo k novému mezinárodnímu uspořádání a nárůstu vlivu globalizace, což se nejvýrazněji projevilo a v následujících dekádách. V rámci teorií mezinárodních vztahů se v této dekádě setkáváme s debatou, která řeší vztahy mezi strukturou a aktéry.

O největší revizi studia aktérů se zasadila dvojice Joseph Nye a Robert Keohane, kteří počet zkoumaných aktérů rozšířili o další významné subjekty. Jejich práce byla ovlivněna realitou v mezinárodních vztazích, jak je tomu i v případě ostatních autorů. Autoři reagují na rozpad Brettonwoodského systému, ropné šoky nebo na události na Blízkém východě, čímž vznikají impulzy pro studium nových fenoménů oboru. Především kvůli významu studií Keohana a Nye započnu následující kapitolu.

Joseph Nye a Robert Keohane překrývají svými tezemi téměř monopolní postavení státu a připisují důležitost dalším nestátním aktérům. Dlužno dodat, že stát jako aktér neztratil své výsostně postavení, avšak již není jediným aktérem. V jejich teorii komplexní vzájemné závislosti vytváří prostor pro nestátní aktéry. Autoři jim připisují důležitou roli v rozhodování v rámci politických procesů. Komplexní interdependenci definují jako spektrum propojených společností, kde vznikají mezistátní, transvládní a transnacionální interakce. Tyto formální a neformální vazby vznikají mezi vládními elitami, transnacionálními aktéry a

organizacemi, nadnárodními korporacemi atd. Role nestátních aktérů se stala neoddelitelnou součástí teorií mezinárodních vztahů a nabývá stejné důležitosti jako státní aktér (Keohane – Nye 2012: 20, 28).

Důležitou pozici zastávají mezinárodní organizace, jelikož se podílejí na tvorbě koalic a posilují vazby mezi dalšími aktéry. Mezinárodní organizace mohou být původcem moci a distribuovat schopnosti mezi dalšími aktéry, zároveň mohou aktéry limitovat. Definice mezinárodních organizací dle Keohana a Nye (2012: 46) v sobě nese zejména vztahy mezi aktéry, zahrnuje širší institucionální základ a nezaměřuje se pouze na specifický typ organizací. V jejich terminologii nerozlišujeme mezinárodní režimy a podobně (Keohane – Nye 2012: 31). Kupříkladu Haas (1990: 18) určuje roli mezinárodních organizací ve vztahu ke konfliktu především z hlediska postkonfliktní rekonstrukce, kde se snaží napomoci státu a společnosti.

Například Singer v této souvislosti hovoří o sociálních skupinách tvořící válku, které nabývají subnárodních, národních a extranárodních forem. Představené skupiny se také pohybují na nižší úrovni než na národní, kde ovlivňují průběh války (1970: 533–534). Taktéž zdůrazňuje roli tzv. dyadických vazeb (*dyadic bonds*). Určité podmínky dyády vytvářejí prostor pro dichotomickou strukturu vztahů mezi aktéry. Dyadické vazby mohou přispívat buď ke sníženému riziku vzniku konfliktu, nebo naopak se riziko konfliktu mezi aktéry může zvýšit. Takové situace mohou platit za určitých forem, či mohou existovat samy o sobě. Tedy dyadické vazby produkují vyšší nebo nižší riziko konfliktu bez ohledu na kauzalitu (Singer 1981: 10).

V průběhu 70. let se do obecného podvědomí opět dostává Johan Galtung, a to se strukturální teorií imperialismu. V této teorii vychází ze vztahů mezi centrem a periferií. Zohledňuje harmonii a disharmonii zájmů mezi centrálními a periferními národy a mezi jednotlivými národy navzájem. Dle Galtunga, je

problém v samotném vnímání vztahu mezi periferií a centrem, a to z pohledu periferie, jelikož se vnímá spíše jako partner centra, nežli jako partnera jiné periferie. V tomto důsledku se stává periferie méně homogenní a pro centrum vzniká ideální prostředí, jelikož zaniká potenciální možnost vzniku aliance a posílení periferií. V případě, že centrum vytvoří alianci s jiným centrem, může nepřímo kontrolovat periferii. Imperialismus zahrnuje kombinaci vnitřních a vnějších vztahů a není pouze mezinárodním jevem (Galtung 1971: 84–89).

Při studii Galtungových děl je zřejmé, že jeho smýšlení inklinuje k marxistickému paradigmatu. Podobnou myšlenkovou linii spatřujeme i u teorií Immanuela Wallersteina, který klade důraz především na tzv., světový systém a je jedním z představitelů Teorie konfliktu. Galtung a Wallerstein svými studii reagojí na dekolonizační proces a také na první debaty o existenci a podobě rozvojové spolupráce. Wallerstein se v Teorii světového systému (1974) se věnuje, podobně jako Galtung, umístění jednotlivých oblastí uvnitř světové ekonomiky. Primární pozornost ve Wallersteinově teorii zaujímají hierarchické jednotky: centrum (jádro), periferie, semiperiferie a ostatní (vnější prostor). V jádře se kumuluje bohatství a moc. Ocitá se ve středu všeho dění a také praktikuje politiku útlaku a vykořisťování směrem k dalším jednotkám. Periferie je nejednotná především z hlediska společenské nerovnosti, dále z hlediska slabosti státních institucí a nízké diverzifikaci ekonomiky. Semiperiferie se ocitá mezi periferií a jádrem. Semiperiferie se může zhostit role upadajícího centrálního regionu nebo naopak rostoucí periferie. Vnější prostor funguje na základě vlastních ekonomických systémů, kde převládá vnitřní obchod nad vnějším. Mezi těmito jednotkami se objevují interagující aktéři, jako jsou státy, ztotožňované s institucemi, které zasahují do ekonomiky. Dále národy ztělesňovány například etnickými skupinami. Také domácnosti podílející se na procesech. V neposlední řadě třídy, které jsou definované dle postavení ve výrobním procesu (Wallerstein 1974: 100–103, 116, 302).

Do studia aktérů ozbrojených konfliktů zasáhl i Hedley Bull zejména s knihou *Anarchická společnost* (1977). Bull (2002: 181, 184) popisuje válku jako formu neuspořádání mezinárodní společnosti, jež je prosazována politickými jednotkami skrze organizované násilí. Bull politické jednotky charakterizuje jako formu politické organizace nesoucí kolektivní aspekt. Díky nastoleným pravidlům mezinárodní společnost válečný potenciál udržuje v pozadí, avšak deviantní verze společnosti se jeho výhody snaží využít ve svůj prospěch. Výsledně válka napomáhá zachovat rovnováhu sil a směřuje k opětovnému prosazování práva.

Bull nesouhlasí s konceptem boje o moc jako jedinou formu politiky mezi státy. Státy se nacházejí v prostředí, kde neexistuje vyšší moc, proto je pro státy jednodušší jednat dle nastolených norem a pravidel. Základní jednotku pro Bulla konstruují státy, poněvadž svým chováním utvářejí mezinárodní systém. Bull pracuje převážně se systémem států a společností států, jejichž definiční znaky pojímá rozdílnou optikou. V systému států, často jej označuje jako mezinárodní systém, probíhají vzájemné interakce mezi participanty, ale neexistuje zde žádná forma společnosti, ani vyšší nebo nadřazené. Naopak společnost států, či mezinárodní společnost, taktéž interaguje, ale zároveň sdílí pravidla a normy, potažmo zájmy, které jsou vázané na institucionální formu. Z čehož vyplývá, že mezinárodní společnost funguje na základě dvou stupňů pravidel. Zaprvé se artikuluje společné zájmy a hodnoty, které jsou ve druhém stupni navázány na pravidla a normy. Představeným způsobem se formuje uvnitř anarchického systému společnost, která stále ovšem naráží na konfliktní potenciál (srovnej s Vincent 1974; Bull 2002: 8–13).

Waltz své studie rozšiřoval i v průběhu 70. let. Byl realistou, tudíž jeho práce jsou výrazně navázány na koncept státu. O státech tvrdí, že jsou nejdůležitějšími aktéry. V knize *Theory of International Politics* uznává i existenci dalších aktérů, ale nepřipisuje jim důležitost. Waltz klade důraz na

jednotky a jejich stejnorodost, jako na aktéry v rámci mezinárodního systému. Mezinárodní systém se totiž skládá ze struktury a interagujících jednotek. Zároveň charakter mezinárodního systému přímo ovlivňuje jednání a vztahy těchto jednotek. Aktéři jsou pak vedeni k cyklickým výsledkům. Nicméně, jednotlivé osoby a procesy se nacházejí na úrovni států, tudíž stát je hlavním hybatelem, avšak výsledný efekt na mezinárodní scéně určujeme bez ohledu na povahu procesů uvnitř státu. Výsledně se všechny jednotky chovají stejně i v případě konfliktu (Waltz: 1979: 79, 93, 95, 329).

Z hlediska aktérství Waltz ve svém systému neakceptuje proměnné a charakteristické rysy, čímž dochází k určité míře simplifikace a totožnosti aktérů. Nicméně dle Singera (1961: 80–89) státní úroveň umožňuje aktéry více diferenciovat a tak omezit jejich zjednodušování, ke kterému dochází na mezinárodní úrovni. Naopak mezinárodní úroveň nabízí komplexnější pohled na aktéry, avšak dochází k jejich již výše zmíněné simplifikaci.

V důsledku Galtungovy teorie o konfliktních formacích, aktérů *Superpowers* nebo *Big Powers* a zohlednění mocenské distribuce v projektu COW se domnívám, že za aktéry konfliktů můžeme považovat i státy definované mírou mocenského vlivu. Dlužno dodat, že moc sice určuje determinant prezentující vnitřní kapacity státu, ale díky nim následně získá vnější mocenskou pozici v rámci mezinárodního systému. Pro srovnání mohu uvést následující argument. Rotberg (2002: *passim*) či Zartman (1995: *passim*) se zaměřují na určitou formu slabosti či kolapsu státu, dále Kolstø (2006: *passim*) se věnuje otázkám *de facto* států. Zmínění autoři svou pozornost upírají na vnitřní charakteristiku států, která následně může vytvářet různé formy aktérů. V našem případě se definičním kritériem stala moc, která díky své vnější projekci vytváří aktéry různých mocenských kapacit, jež mohou participovat v konfliktech. Při zohlednění faktoru moci se otevírá několik dalších možností výzkumu aktérů ozbrojených konfliktů, minimálně o státy označované jako *great, middle a small*

powers. Následně můžeme polemizovat o hegemonech (Gilpin 1981) a regionálních velmocích (Mearsheimer 2001, Østerud 1992).

Koncept velmoci (*great powers*) se aktivně začal využívat ve spojení se zeměmi, které díky své výrazné mocenské převaze nastolily systém po Vídeňském kongresu. Naopak koncept střední mocnosti (*middle powers*) spíše dokresluje mocenskou architekturu, jelikož se předpokládá, že se státy tohoto typu vyvarují konfliktům. Pojem střední mocnosti není zakořeněn v minulosti stejně hluboko jako koncept velmoci a spojujeme jej převážně s konceptem *soft power* (srovnej Wight 2004 a Nye 1990; Neumann – Gstöhl 2006: 4; Chapnick 1999: 73, 75).

Problém nastává v případě malých mocností (*small powers*) a malých států (*small states*), jelikož ve výzkumu lze vyzorovat trend stírání rozdílů mezi kategoriemi. Označení malé státy odkazuje k poměrně lehce měřitelným kvantitativním jednotkám jako je počet obyvatel nebo velikost území. Oproti tomu koncept malých mocností implikuje vztah mezi státem a mocí. Jak bylo naznačeno výše, představené koncepty neexistují v ambivalentním vztahu spolu s teoriemi zabývajícími se slabými nebo silnými státy (*weak or strong states*; Neumann – Gstöhl 2006: 4, 8).

Nyní se přesunu k fenoménu terorismu, na nějž je největší pozornost upíná až ve 21. století, avšak kořeny terorismu sahají hlouběji do historie. Začátek výzkumného období terorismu se datuje v období 60. let, avšak skutečný nárůst zájmu a etablování oboru nastalo až v průběhu 70. let, proto jsem se rozhodla terorismus zahrnout do tohoto období. Mnoho výzkumníků rozčleňuje studium terorismu do několika dekád, v jejichž průběhu terorismus nabíral na intenzitě a dostával se více do podvědomí akademické obce. Výzkumná období a výzkum obecně jsou navázány právě na spáchané útoky či pořádané akce (např. teroristické útoky na olympiádě v Mnichově). Sérii výzkumných dekád odstartovala 60. léta, která byla navázána zejména na situaci ve Vietnamu.

Z počátku se jednalo především o výzkum vnitrostátního terorismu (IRA, Rudé Brigády aj.). Vznik terorismu jako svébytného tématu, *sui generis*, se datuje v období průběhu 70. let. V 70. letech byli velmi aktivní ve své činnosti Palestina a Izrael a teroristické útoky se začaly zintenzivňovat i na západní hemisféře. Ve stejném období se problematikou začínají zajímat dnes již přední akademici jako například Paul Wilkinson a David C. Rapoport. Poslední dekády tedy 90. léta a začátek nového milénia znamenaly obrovský rozvoj ve studiu. Rozkvět oboru v 90. letech spojujeme s událostmi vzniklými v důsledku rozpadu bipolárního systému. Výzkum z etapy nového milénia konkrétně datujeme 11. 9. a vyhlášením války proti terorismu artikulované Bushovou administrativou. V této éře se autoři věnují primárně otázkám nestátního terorismu (Schmid 2013: 458–459).

Terorismus můžeme rozlišit na státní a nestátní, čili aktéry rozlišujeme dle cílů. Státní i nestátní aktéři terorismu se vymezují vůči sobě, ale zároveň mohou představovat určitý typ spojenectví. Státní terorismus těží z typologií státu, proto rozlišujeme následující typy státních aktérů: kmenové či rozvojové státy, národní státy nebo staré imperiální státy. Zároveň se také nabízí možnost aktéry klasifikovat dle následujícího vzorce: demokratické státy, autoritářské či totalitní státy, nebo komunistické státy (Schmid – Jongman 1988: 43–44).

Aktéři nestátního terorismu, logicky nespádají pod vládní aparát, a jejich charakter a typologie se odvíjí zejména z jejich motivů a cílů. Nestátní aktéři se orientují na politické cíle (pravíkoví a levíkoví extrémisté), náboženské motivy, specifická témata (narko-teroristé, eko-teroristé) atd. (Schmid 2013: 177–178). Typologizaci teroristických organizací se podrobněji věnuje Boaz Ganor (2008), který rozpoznává motivy, vnitřní organizace a cíle (civilní nebo vojenské), vztahy ke státu, velikost, finanční status, teritoriální aspekty výkonu, aktivity, vnitřní strukturu jednotlivých organizací (srovnej Ganor 2008: 271–277).

Jak jsem avizovala výše, v tomto období se zrodila debata mezi vztahem aktérů a systému. Teoretici sociálního konstruktivismu pracují s faktem, že realita je sociální konstrukt a produkt lidského bytí, což tvoří kooperativní nebo konfliktní vztahy. Z čehož vyplývá, že stejným způsobem musíme přistupovat i ke studiu konfliktu a aktérů, kdy vycházíme i z teorie, že lidské bytosti a jejich organizace mohou svým konáním transformovat společnost (Wendt 1989: 337). Wendt předpokládá, že aktéři vytvářejí strukturu, která se transformuje do tří podob - lockovské, hobbesovské a kantovské. Stav hobbesovské anarchie vyjadřuje válku všech proti všem a ve svém základě je vyloženě konfliktní. Přesný opak vytváří kantovská anarchie, která zobrazuje vzorce přátelství primárně mezi liberálními demokraciemi. Uprostřed pak stojí lockovská anarchie, v níž jsou státy v rivalském vztahu, ale necílí na vzájemnou likvidaci (Wendt 1999: 257).

V případě Wendta se opět setkáváme se státem jako stěžejním aktérem. Wendt stát charakterizuje jako strukturu politické autority, která by měla usilovat o regulaci násilí. Zároveň je primárním médiem skrz, které plují akce nestátních aktérů směrem k systému. Jako dalšího aktéra můžeme označit sociální strukturu, která se projektuje na mikro nebo makro úrovni. Mikro úroveň zohledňuje jak jednotlivce, tak i vztahy mezi částmi systému, celý systém pak zohledňuje, makro úroveň (Wendt 1999: 8–9, 147–148). Nicméně, aktéři se identifikují skrze strukturální změnu, která se pojí s kolektivní identitou. Formování identity prochází skrze dvě varianty. První z nich je přírodní výběr, kdy lepší a silnější aktér přežívá. Druhá možnost kulturní výběr, kde aktéři přijímají chování nejúspěšnějších jedinců (Wendt 1999: 325–327).

5.1 Shrnutí

V 70. letech Keohane a Nye přináší do světa mezinárodních vztahů významný předěl a nejen z hlediska zahrnutí širší škály aktérů. Studium aktérů nestátního charakteru se v pozdějších letech rozrostlo a vytvořilo prostor pro snadnější pochopení konfliktu v rámci jednotlivých interakcí, vlastností a profilů nestátních aktérů. Díky invenci Keohana a Nye výzkum konfliktů a aktérů zaznamenal značný pokrok. V 70. letech své teze doplňuje i Kenneth Waltz, který popisuje strukturu anarchie a jednotky v ní. Jeho myšlenky o povaze mezinárodního systému do jisté míry vyvrací a přichází s novými argumenty o vztahu anarchie a aktérů koncem 80. let Alexander Wendt.

Galtung spolu s Wallersteinem se přiklání k marxistickému paradigmatu, což znamená, že se zaměřují na aktéry typu centrum, periferie, třída aj. V představené dekádě se také projevují studie tzv. Anglické školy, která akcentuje pozici mezinárodní anarchické společnosti. Taktéž se objevuje trend, který státní aktéry označuje z hlediska moci. Fenomén moci otevírá poměrně velký prostor pro nové typy převážně státních aktérů. Do dekády 70. – 80. let jsme zahrnuli fenomén terorismu a s ním spojených aktérů, kterých je nepřehledné množství. Koncept procházel řadou změn a zájem o jeho studium se v průběhu času prohluboval. Studium terorismu a dalších nestátních aktérů přináší do studia mezinárodních vztahů protipól k realistickému státocentrickému vidění světa. Právě ve studiu nestátních aktérů jako původců konfliktu realisté a neorealisté do značné míry selhávají.

6 90. léta jako období rozmachu výzkumu na poli nestátních aktérů

Mezi roky 1989 až 1990 nastává zvrát ve světové politice s domněním, že další směřování světa a států bude probíhat pokojnější cestou. Tehdejší představu budoucího světa vidíme dnes spíše jako utopickou myšlenku zejména kvůli nárůstu počtu konfliktů, především vnitrostátních odehrávajících se zejména v zemích třetího světa a faktem, že se válčení obecně stalo snazším, jelikož přestal existovat tlak dvou velmocí. Pojem „válka“ již nelze s určitou přesností definovat, protože nově vzniklé násilí neodpovídá dosavadním rozměrům války, a tudíž ji transformuje. Taktéž se rozšířila škála příčin konfliktů (etnicita, náboženství, separatismus atd.), vznikly nové konflikty a noví aktéři, kteří byli produktem rozpadu státního aparátu.

V roce 1991 se do popředí dostává koncept *Human Behaviour*, který proslavil Kalevi Holsti. Tento koncept uvádí, že se intence výzkumu v tomto období, a to zejména na západní hemisféře, sbíhají k víře v člověka, humanismu a humánnímu pokroku. Holsti válku konkrétně popisuje jako iracionální a deviantní formu lidského chování, protože především specifické rysy lidské podstaty, jako vášeň a obavy, podněcují k boji. Dle Holstiho zaznamenaly války vývoj přes jakousi formu institucionalizovaných válek, skrze totální války k válkám třetího druhu (Holsti 1991: 12, 28). Logika válek třetího druhu se výrazně podobá tzv. novým válkám Mary Kaldorové, jež budu později analyzovat. Podobné závěry jako u Holstiho spatřujeme u Johna A. Vasqueze (1993: 146), který pracuje se spojitostí mezi konfliktem a teritorialitou. Dle Vasqueze dochází v rámci mezistátních válek ke snazšímu a intenzivnějšímu zasahování s přímou příčinou právě v lidských sklonech k teritorialitě.

Holsti dále uvádí, že války třetího druhu se označují také jako lidské války, které nejsou srovnatelné s klasickou formou války. V těchto válkách mizí rozdíl mezi vojákem a civilistou, a aktéři jsou víceméně odolní proti násilí. Taktéž

přisuzuje význam civilistům, kteří jsou loajální ke vládám či warlordům aj. Z tohoto důvodu mohou nepřímo ovlivňovat události v konfliktu. Nové formy válčení prochází procesem deinstitucionalizace, čímž se liší od Clausewitzových institucionalizovaných válek. Holsti přidává pozici tzv. vnějších aktérů⁸ (*outsiders*), kteří zajišťují dodávky zbraní, logistickou podporu nebo útočiště v boji. Vnější aktéři se organizují do podpůrných skupin, kterými mohou být například kartely nebo sympatizanti warlordů (Holsti 1996: 36–39).

Proměna mezinárodního řádu v 90. letech 20. století otevřela debatu o již výše zmíněných nových formách války nebo nových formách organizovaného násilí. Současná podoba válek se zřetelně liší od podoby válek v dřívějších letech, proto řada autorů (například Holsti, Duffield⁹, Kaldorová) rozvíjí nová označení pro tento druh válek (Kaldor 2006: 1). Nejjednodušší terminologickou cestu zvolila Mary Kaldorová, která nynější války označuje jako „nové války“ a dřívější jako „staré války“. Autorka nové války nechápe skrze empirické zkušenosti, ale spíše jako novou logiku boje. Podle Kaldorové byli hlavní aktéři starých válek především jasně hierarchizované armády pod státní kontrolou. V nových válkách naopak poukazuje na tendenci posunu směrem k nárůstu počtu nestátních aktérů (gangy, lokální válečníci, žoldáci) a zvýšené činnosti nepravidelných armád. Konec studené války otevřel pomyslné dveře pro nové spektrum válečných aktérů, využití nových technik boje, expanzi nelegální válečné ekonomiky atd. (Kaldor 2006: 9). Důležitý vliv na povahu nových válek má existence technologií, kdy tato globální spojení do konfliktu jednodušeji často nepřímo začleňuje další aktéry, jako diasporu, kriminální sítě, nevládní organizace, mezinárodní agentury a novináře (Kaldor 2013: nečíslováno).

Civilizační paradigma se stalo významným fenoménem v druhé polovině 90. let. Civilizační paradigma má globální dosah, jelikož civilizace jako aktéři

⁸ Holsti v originálním znění používá označení „outsider“. V rámci našeho textu se distancujeme od doslovného překladu slova a vytváříme nové označení „vnější aktér“.

jednají na úrovni mezinárodního systému. S konceptem primárně spojujeme Samuela Huntingtona. Huntington ve své knize *Střet Civilizací* (*The Clash of Civilizations*, 1996) popisuje nový trend objevující se v konfliktech, a to střet mezi civilizačními okruhy. Civilizace jsou definované skrze společnou kulturu, ideologii a náboženství. Civilizace nemají jasné hranice, ale určuje je nejširší příbuzný kulturní subjekt (Huntington 2001: 26). Civilizační paradigma rozděluje svět na následující oblasti. Dominantní postavení zaujímá západní civilizace, která je následována civilizací pravoslavnou, islámskou, latinskoamerickou, africkou (sub-saharské Afriky), buddhistickou, čínskou, hinduistickou a japonskou. Z tohoto je zřejmé, že Asie disponuje největším množstvím civilizací a leží zde ústřední státy čtyř civilizačních okruhů. Huntington sám uvádí, že svět můžeme vidět dichotomicky, čili existuje civilizace Západu a další nezápadní, které se výrazně liší (Huntington 2001: 35–39).

Mezi zmíněnými civilizacemi dochází interakcím a vzájemnému ovlivňování. Huntington (2001: 246) také popisuje příčiny vzniku civilizačních střetů. Mimo rozšířené příčiny, jako je boj o moc, náboženství, území aj., hovoří i o konfliktech zapříčiněných interpersonálními otázkami, čili do konfliktní formace zahrnuje i personální aspekt. V důsledku zmíněných faktorů dochází ke konfliktům mezi příslušníky stejných civilizací. Jako základní stavební jednotky civilizací Huntington neustále vnímá národní státy, právě ústřední státy odlišných civilizací se stanou hlavními hybateli konfliktů. V rámci civilizací také dochází k intercivilizačnímu konfliktu, který nabývá dvou podob. Odehrává se na úrovni státu, a to buď mezi státy patřící k odlišné civilizaci nebo uvnitř multicivilizačního státu (Huntington 2001: 246). Do civilizační typologie zahrnujeme koncept civilizačních zlomů, kde dochází ke konfliktům mezi státy z odlišných civilizací, jejichž původci mohou být ozbrojené skupiny a státy. Tyto války mají kořeny převážně v náboženských příčinách (Huntington 2001: 305).

⁹ Duffield (1998: 76) hovoří o tzv. postmoderním konfliktu.

Huntington k identifikaci aktérů konfliktů nevyužívá pouze civilizačního paradigmatu, v němž aktéři jednají na systémové, potažmo globální úrovni, ale pracuje také s trojúrovňovým dělením aktérů. Koncept je postavený na logice primárních, sekundárních a terciárních aktérů. Definice primárních aktérů v konfliktu je zřejmá. Huntington využívá označení střetu civilizačních okruhů i střetu mezi aktéry na nižší než globální úrovni. Sekundární a terciární aktéři se vyznačují schopností nepřímo ovlivnit průběh války. V případě terciárních aktérů je jejich přímá angažovanost malá, zároveň bývají geograficky vzdáleni od místa konfliktu, na rozdíl od sekundárních aktérů, kteří se nacházejí poblíž konfliktní oblasti (Huntington 2001: 352).

Model aktérů, a tedy i koncept jednotlivce, v němž zohledňujeme jejich vliv a aktivity v ozbrojených konfliktech a následně v postkonfliktní rekonstrukci, předkládá Paul Lederach. Lederach svou teorii staví na třech vrstvách aktérů ve společnosti. Velikost skupiny se odvíjí od počtu členské základny. Nejméně členů představuje úroveň první, zatímco nejvíce členů je zahrnuto v úrovni třetí. První a zároveň nejvyšší úroveň vytváří *Top Leadership*, který ztělesňují političtí a vojenští vůdci, nejvyšší představitelé vlády a opozičních hnutí. Aktéři první úrovně jsou nejvýraznějšími a nejviditelnějšími personami, jež jsou úzce spojeni s profilem vytvořeným médií. Často se vyznačují problémem s přijímáním alternativních řešení, jelikož tímto způsobem mohou ztratit tvář. Definuje je i mocenská exkluzivita, která ale může být rozmělněná mezi více aktérů (Lederach 1997: 38–40). Střední úroveň vůdcovství neboli *Middle-range leadership* označuje vůdce v konfliktu, které spojují určité sektory, sítě nebo skupiny (náboženství, etnicita, členové NGO aj.). Síla představených aktérů nevychází z vojenských nebo politických vztahů. Disponují větší mírou flexibility, jelikož nejsou omezeni publicitou, jako aktéři v případě první úrovně. Konečně poslední úroveň *Grassroots Leadership*, která pojímá masy, příslušníky lokálních NGO, místní komunity a další. Jedná se o úroveň s

nejširší členskou základnou. Jednotlivé identity se tvoří napříč úrovněmi. Jednotlivé skupiny také generují konflikt různého charakteru (Lederach 1997: 38–43).

Pojetí bezpečnosti souvisí se vznikem a průběhem konfliktů. V jistém smyslu můžeme bezpečnost vnímat jako negativní vymezení konfliktu. Z hlediska bezpečnostních studií rozlišujeme primárně tři typy aktérů: referenční objekty, aktéry sekuritizace a funkcionální aktéry. Referenční objekty jsou entity, kterým hrozí existenční úpadek. Nejčastějším referenčním objektem je stát. Naopak označení aktér sekuritizace se vztahuje především k jednotlivcům nebo skupinám například k politickým lídrům, nátlakovým skupinám nebo vládám. Referenční objekty prohlašují aktéři sekuritizace za ohrožené, čímž započínají proces sekuritizace. Funkcionální aktéři nemusí být přímo zapojeni do konfliktu, ale výrazně působí na rozhodnutí z oblasti bezpečnosti. Funkcionální aktéři působí v rámci sektorů a nejsou ztotožňováni s referenčním objektem nebo aktérem sekuritizace (Buzan – Wæver – de Wilde 2005: 48–49, 54). Kromě toho Buzan (1983: *passim*) rozlišuje bezpečnostní hladiny na úrovni jednotlivců, států a národů, potažmo úrovni mezinárodní.

Při studiu autorů taktéž shledávám jako významné sektorové pojetí, protože definuje zapojené aktéry. Náhledy na aktéry a problémy v mezinárodním systému se zobrazují v sektorech, v nichž se upřednostňuje konkrétní problém či aspekt vztahů a interakcí. Rozeznáváme pět forem sektorů vojenský, ekonomický, environmentální, společenský a politický. Obecně platí, že někteří aktéři se váží pouze na určitý sektor, zároveň hrozby a strategie se liší v závislosti na druhu sektoru (Buzan – Wæver – de Wilde 2005: 31).

V rámci bezpečnostních studií se Buzan a Wæver zaměřují na problematiku regionálních bezpečnostních komplexů. Bezpečnost pramení ze vzájemných vztahů aktérů, které jsou determinovány bezpečnostními hrozbami.

Zároveň platí, že vztahy a hrozby jsou nejvíce intenzivní v případě malých geografických vzdáleností. Provázanost interagujících aktérů dosahuje té míry, že nelze bezpečnostní aspekty řešit odděleně. Výsledný proces tvorby regionálního bezpečnostního komplexu pak v sobě nese množství aktérů, které zahrnuje sekuritizační aktéry, referenční objekty a bezpečnostní sektory (Buzan – Wæver 2003: 44).

Vnitřní struktura bezpečnostního komplexu závisí především na vztazích mezi mocnostmi a vzorcích vzájemného přátelství a nepřátelství. Bezpečnost generuje dva základní typy systému: standardní a centrovaný. Standardní systém v intencích přátelství nebo nepřátelství se proměňuje v konfliktní formaci, bezpečnostní režim nebo bezpečnostní společenství. Centrovaný je naopak charakterizován pomocí polarit a dominantního aktéra. Nabývá tří forem, a to unipolární se supervelmocí, unipolární s velmocí a region sjednocený skrze organizaci (Buzan – Wæver 2003: 49, 55–58). Autoři pracují i s podmnožinou bezpečnostních komplexů subkomplexy a se sjednocenou podobu původně dvou bezpečnostních komplexů superkomplexy (Buzan – Wæver 2003: 51, 60).

6.1 Shrnutí

Především v průběhu 90. let pozorujeme nárůst zájmu o výzkum především nestátních aktérů. V této souvislosti se také častěji artikuluje nová forma válčení nebo nová logika vedení boje, s čím souvisí i rozvoj konceptualizace a typologizace aktérů a typů konfliktů.

V případě, že se přikláníme ke globálnímu civilizačnímu pojetí, získáme, jakýsi komplexní přehled o situaci, avšak dochází ke stírání rozdílů mezi aktéry na různých úrovních. Využití tříúrovňového dělení nabízí možnost zahrnout širší spektrum aktérů. Objevuje se zde celkem běžný trend, takový, že rámec možného i dřívějšího konfliktu vždy určují státní hranice. Jednoduše řečeno civilizační

paradigma neustále pracuje s konceptem státu, prostřednictvím kterého rámuje i konflikt.

V období 90. let narůstá zájem o koncept individuů nebo o lidské chování a lidskou podstatu v souvislosti s konfliktem. Pojetí jednotlivců otevírá nové možnosti pro výzkum. Zde však vyvstává problém se vzorci lidského chování, které vždy nemusejí být rigidní. Velkou mírou do studia aktérů ozbrojených konfliktů přispěli autoři bezpečnostních studií, kteří se zaměřují na sekuritizační aktéry, referenční objekty a funkcionální aktéry. Právě prostřednictvím funkcionálních aktérů rozšiřujeme spektrum aktérů, jelikož se v rámci jednotlivých sektorů liší. Stejně tak regionální bezpečnostní komplexity přesouvají možnost výzkumu aktérů na vyšší než státní úroveň.

7 Nové milénium a teroristické útoky ze září 2001 jako klíčový milník ve výzkumu nestátních aktérů

Nové milénium oplývající novými hrozbami a novými typy válek s sebou přináší také nové trendy ve výzkumu. Zejména pak 11. září, kdy byly spáchány teroristické útoky, které byly příčinou vyhlášení války proti terorismu tehdejším americkým prezidentem Georgem W. Bushem. Zmíněná událost předznamenala zvýšený nárůst zájmu o problematiku terorismu a nestátních aktérů. 21. století se nese ve znamení globalizace, což ve svém důsledku vede k nárůstu počtu nových aktérů. Dochází k významným interakcím státních a nestátních aktérů, jejichž výsledkem je vznik nových druhů aktérů. Například kombinace přeshraničního obchodu spojeného s nelegální a nebezpečnou činností má za následek nové hrozby a také jejich původce. Zmíněné vztahy byly zřetelné i v předešlých obdobích, avšak v periodě od 90. let dochází k výraznější artikulaci vzájemných vztahů. V 21. století neustále dominuje základní rozdělení aktérů na státní a nestátní. Jako státní aktéry primárně chápeme státy, a s nimi spojené koncepty, které disponují vnější a vnitřní suverenitou. Na druhé straně pak stojí nestátní aktéry, kteří mají dopad na rozhodování v oblasti politiky, protože nelze je charakterizovat jako stát. Nestátními aktéry jsou například mezinárodní organizace, média, nadnárodní korporace, jednotlivci atd.

Jak z výše uvedených informací vyplývá, v této kapitole budu věnovat pozornost především oblasti nestátních aktérů. Následně se zaměřím na jednotlivé typologizace nestátních aktérů. Sumarizaci typologizace nestátních aktérů ozbrojených konfliktů se věnují zejména Stefan Mair, Urlych Schneckener, Caroline Holmqvistová nebo Phil Williams.

Níže popsané koncepty, potažmo jednotlivé pozice a konání aktérů, úzce souvisí s procesem rozpadu státu. Mezi státem a nestátním ozbrojeným aktérem dochází ke vzájemným interakcím, které dále určují slabou či silnou státnost,

charakter a množství státních a nestátních aktérů. Proces rozpadu státu může produkovat nové nestátní aktéry. Podobný trend zmiňuje například Schneckener (2007: 32–34).

Mair (2003: 11–12) zohledňuje čtyři typy nestátních ozbrojených aktérů - warlordy, organizovaný zločin, rebely a teroristy, kteří se vzájemně liší svými cíli, intenzitou použitého násilí, geografickou působností a motivy. Teroristé a organizovaný zločin se nesnaží zpochybnit ono monopolní postavení států, dokáží se státním aparátem přežít, stejně tak jejich akce nejsou vázány na konkrétní místo. Cílem warlordů a rebelů je destabilizace monopolu státu, přičemž charakteristickým rysem je vázanost na určité území. Záměry warlordů a organizovaného zločinu směřují k ekonomickým benefitům. Cíle rebelů a terorismu se týkají především politických idejí. Uvedení aktéři se dále liší rovněž z hlediska cílových skupin. Teroristé a warlordi své akce míří na civilisty, zatímco organizovaný zločin a rebelové útočí na státní složky nebo konkurenční skupiny.

Williams ve své studii dostává hlouběji především v určování rozdílností mezi jednotlivými aktéry. Zohledňuje následující aspekty specifikace aktérů: motivace, účel vzniku, sílu a rozsah činnosti, organizační strukturu, role a funkce násilí, vztah se státem, podoby financování a další materiální a personální jistoty. Ze zmíněných identifikačních znaků vytváří Williams typické profily aktérů, z nichž tři - warlordi, rebelské skupiny a teroristické skupiny se neliší od Maira a další - zločinecké skupiny a mládežnické gangy, milice a polovojenské síly jsou nové (Williams 2008: 4, 8).

Nestátní ozbrojení aktéři (NSA), mohou být definováni i skrze jiné dimenze, jak uvádí například Holmqvistová (2005: 45), která rozlišuje následující skupiny operující mimo státní kontrolu: povstalecké opoziční skupiny (vymezující se proti vládě), lokální milice (založené etnicky, klanově aj.), warlordy, civilní stráž (*vigilante*), civilní obranné složky a paramilitární skupiny

(v případě, že jsou jednoznačně mimo státní kontrolu) a soukromé společnosti poskytující vojenské a bezpečnostní služby.

Fenomén warlordů není nikterak nový, avšak svého významu nabývá až po konci studené války, která zamezovala rozkvětu jejich aktivit. Warlordi, jinak váleční podnikatelé, se zaměřují na maximalizaci svých zisků, které těží zejména ze zhrouteného státního aparátu a konfliktů. Mair (2003: 13) zdůrazňuje nutnost rozlišovat warlordismus a neopatrimoniální klientelismus (srovnej například s Thomson 2004), kdy warlordi získávají loajalitu skrze násilí, neopatrimoniální vládcí násilí nepoužívají. Definice warlordů se u většiny autorů takřka neliší.

Williams (2008: 10–12) upozorňuje na fakt, že milice jsou v některých ohledech podobné warlordům a chápe je jako nepravidelnou armádu působící na území slabého státu nebo proti němu. V případě milicí a paramilitárních sil dochází ke stírání rozdílů. Polovojenské síly jsou chápány jako rozšířená složka armády na počátku konfliktu, ale v důsledku nízké vnější kontroly se polovojenské síly rozměňují a postupem času se často transformují do pozic jiných aktérů.

Williams (2008: 12) označuje rebely jako organizované hnutí, které usiluje o svržení nebo o změnu ve stávajícím režimu za pomoci násilných aktivit. Rebelové se dle Maira (2003: 14–15) vyznačují prolínáním s organizovaným zločinem z hlediska financování jejich aktivit a s terorismem s cílem poukázat na své vnitrostátní požadavky. V předešlých dekáдах byli primárně spojováni se zástupnými konflikty, kdy jejich aktivita byla vyšší než v současné době.

Organizovaný zločin, Williamsův termín zločinecké skupiny, představuje velmi složitou buňku, v rámci které následně jedná značné množství dalších aktérů. Vnitřní organizace může nabývat jasně hierarchické struktury, síťové nebo směsici obou. Aktivity organizovaného zločinu jsou primárně navázány na obchod s narkotiky a se zbraněmi zejména v prostředí slabého státu. Williamsovy

mládežnické gangy pak vycházejí z principů gangů z USA. Například ve střední Americe jsou mládežnické gangy známé jako *Mara*. Jejich vznik byl zapříčiněn politikou států, konfliktem, nedostatečným vzděláním a frustrací jednotlivců (Williams 2008: 15–17, Mair 2003: 20).

Terorismu jako zastřešujícímu konceptu pro řadu aktérů jsem se již věnovala v předchozích kapitolách, jelikož terorismus se objevuje jako samostatná studijní disciplína v 70. letech především v reakci na nárůst intenzity mezinárodního terorismu. V předešlých dekádách byl chápán spíše jako součást místních povstání a primárně jako synonymum pro povstalectví (Kilcullen 2005: 16–17). Nyní se ke konceptu terorismu vrátím, jelikož právě v 21. století konceptualizace zažívá obrodu a výrazný rozmach ve výzkumu. Teroristé či obecně terorismus mezi 70. a 80. lety byl především ideologicky a nacionalisticky motivovanou formou boje s jasně definovanými politickými, ekonomickými a sociálními cíli. Od 90. let 20. století se hlavními aktéry terorismu stali islámští fundamentalisté, kteří změnili původní skupinovou strukturu z hierarchické, centralizované a organizované na téměř opačnou síťovou strukturu (Mair 2003: 17; Williams 2008: 14).

V dnešní době se stávají jedním z nejartikulovanějších aktérů terorismu tzv. osamělí vlci (*lone-wolf terrorist*). Osamělí vlci nemají fyzickou návaznost na teroristickou organizaci, nebo jinou strukturu a nejsou skrze teroristickou organizaci materiálně zajišťováni. Naopak se jedná o aktéry, kteří se vyznačují silnou motivací a vírou v ideologii teroristických organizací. Osamělí vlci nejsou pod přímým vlivem organizace, ale přebírají inspiraci z jejích aktivit (Raffaello – Ellis – Chaplais 2015: 1–2). Jak uvádí trojice autorů Raffaello, Ellis a Chaplais (2015: 3–4) literatura zabývající se fenoménem osamělých vlků nabízí značné spektrum definic, z nichž některé definice vymezují úzce (Spaaij 2010) a jiné široce (Stern 2003), čímž v této oblasti nastává problém v porovnávání a určování aktérů.

V neposlední řadě musím zmínit dnes již méně aktuální aktéry typu guerill a partyzánů. Významnou roli zastávali především v druhé světové válce a během národněosvobozeneckých bojů. Pojmy guerilla a partyzán často získávají stejné označení a někteří autoři pojmy vnímají jako synonyma. Obecně guerilla vyjadřuje vojenskou strategii, kdežto partyzán představuje ideového bojovníka majícího silné vazby na nějakou sociální skupinu. Jak guerilla, tak partyzáni usilují o nadvládu nad určitým teritoriem prostřednictvím zbraní, přičemž hlavní snahou je oslabení nepřítele (Smolíková – Smolík 2011: 55).

Schneckener (2007: 25-27) přichází s klasifikací osmi nestátních aktérů, kteří se formálně neřadí do státních institucí. Na druhou stranu není výjimkou, že tyto aktéři využívají státní podpory. V prvním případě jsou to rebelové nebo guerilla, do též skupiny zahrnuje i partyzány a *franc tireurs* (nepravidelný partyzánský bojovník) bojující za svržení vlády, odtržení určité oblasti či za ukončení koloniální nadvlády. V případě Schneckenera vidíme prolínání konceptů guerilla a partyzán. Druhou Schneckenerovu skupinu tvoří milice a polovojenské síly (*paramilitares*) působící jménem režimu nebo jsou režimem tolerovány s úkolem zničit opozici. Třetí skupinu formují vůdci klanů nebo „big men” tedy lokální autority klanů, nebo etnických a náboženských skupin. Čtvrtou skupinu tvoří warlordi, kteří jsou ztělesňováni lokálními potentáty těžícími z válečného konfliktu. Pátou skupinu představují teroristé, kteří se prostřednictvím paniky snaží dosáhnout politických cílů. Šestou skupinu utvářejí zločinci (*criminals*), jež jsou převážně členové mafie, syndikátů nebo gangů a jsou na stejné úrovni jako padělatelé, pašeráci a piráti. Jejich repertoár zaujímá poměrně širokou škálu činností, loupeže, podvody, vydírání, organizovaný zločin. Sedmá skupina je reprezentována žoldáky a soukromými armádami majícími povětšinou dobrovolnický charakter a často bývají najímáni z řad třetích států. Konečně sedmou poslední skupinou jsou maroděři (*marauders*), tedy bývalí bojovníci, kteří se snaží vyvolat chaos, rabovat, drancovat a terorizovat civilní obyvatelstvo

(Schneckener 2007: 25–27). Uvedené koncepce představují ideální typy. V reálných případech však často dochází k prolínání určujících znaků jednotlivých typů. Důležitým faktorem v této problematice je samotné lidské vnímání, jelikož úhly pohledu zaujímané výzkumníky se mohou vzájemně lišit a tak dochází k rozdílným identifikacím aktérů.

Propojování konceptů, nejen z hlediska zúčastněných aktérů, ale i z hlediska časového a místního, dochází zejména v případě terorismu a organizovanému zločinu. Fenoménu *crime-terrorism nexus* se podrobně věnuje Tamara Makarenková (2004), nebo dvojice autorů Shelleyová a Piccarelli (2005), z novějších výzkumů například Hestermanová (2013). Ve svém výzkumu trend zmiňují i Williams (2008) a Mair (2003). Zúčastnění aktéři procházejí jakýmsi procesem (terminologické) hybridizace, jelikož se jejich aktivity odvíjejí na pomezí terorismu a organizovaného zločinu a jejich profil nelze explicitně určit. Například Makarenková (2005: 131–140) používá pro míru splynutí čtyři vzestupné stupně: aliance, operační motivace, konvergence a syndrom černé díry. Podobné tendence lze spatřit i v případě Shelleyové a Piccarelliho (2005: 35), kteří se orientují na různé formy interakcí, v rámci nichž dochází ke splývání aktérů. Rozlišují pět typů interakcí, a to sdílení aktivit, nexus, symbiotický vztah, hybrid a transformace. Podle autorů hybridizace aktérů nevzniká pouze v případě terorismu a organizovanému zločinu, ale proniká i do dalších oblastí jako jsou vzbouřenečství, warlordismus atd. Zároveň platí, že hybridního aktéra nelze označit jedním primárním znakem, protože znaky ostatních aktérů kombinuje. V případě hybrida se zároveň jedná o nestátní druh aktéra, který využívá násilí k dosažení svých cílů (Thomas – Kiser – Casebeer 2005: 9).

V první dekádě 21. století se setkáváme s výzkumem konfliktů, který se přímo váže na prvotní záměry aktérů. Klasifikace konfliktů může podléhat původním záměrům aktérů a není prováděna na základě druhů zúčastněných aktérů. Tendence pozorujeme u dvojice autorů Andreas Wimmer a Brian Min,

nebo u Kalevi Holstiho. I ve zmíněném případě klasifikace konfliktu dle původních záměrů aktérů zohledňujeme politické cíle bojujících subjektů. Wimmer a Min (2009: 401) převážně těží z typologie COW, ale rozdělují konflikty na *intra-polity wars* a *inter-polity wars*. *Intra-polity wars* zahrnují boje za domácí sílu v rámci daného celku, kdežto *Inter-polity wars* se odehrávají za účelem zvýšení síly ve srovnání s ostatními.

Následně budu tyto koncepty války analyzovat detailněji. *Inter-policy wars* zahrnuje dva subtypy: války o rovnováhu moci a dobovatelské války. Cílem dobovatelských válek je začlenit obyvatelstvo a teritorium do státu, který válku iniciuje. Státy se v případě druhého subtypu nesnaží pohltit nepřátelský stát na rozdíl od prvního subtypu, pouze usilují o rovnováhu moci. *Intra-policy wars* se dále dělí podle cílů účastníků, zdali jsou jejich tendence secesionistické s cílem vytvoření státu nového, či neseesionistické motivované touhou udržet kontrolu nad územím. Secesionistické občanské války se vyznačují bojem proti centrální vládě. Aktéry podněcují nacionalistické nebo nenacionalistické tendence. Stručně řečeno záleží na zamýšleném typu nového státu, zdali aktéři požadují moderní národní stát nebo nemoderní stát (chanát, sultanát, království aj.). Neseesionistické války označují konflikt, v němž se střetává centrální vláda s další skupinou, jež jsou vedeni různými motivy. Konflikt dále nabývá podoby etnické nebo neetnické občanské války, které se v zásadě liší zúčastněnou etnickou sítí (Wimmer – Min 2009: 401–403).

V průběhu analýzy literatury jsem se setkala také s konceptem vzbouřenectví a diaspory, které formují relativně nové oblasti výzkumu a produkují nové aktéry konfliktu. V případě vzbouřenectví se jedná o přímo účastněné aktéry, z hlediska diaspory o v konfliktu nepřímě účastněné aktéry. Pojem vzbouřenectví (*insurgency*) značí poměrně nový fenomén, který je nejčastěji spojován se jmény Williama Rosenaua (2007) a Davida Kilcullena (2005). Kilcullen (2005: 18) zdůrazňuje rozdíl mezi terorismem a

vzbouřenectvím. Povstalci využívají násilí jako strategii boje a není zásadní pro jejich postup, naopak pro teroristy se stalo násilí stěžejním. Stejně tak povstalectví představuje vládní problém, ale terorismus je skloňuje v souvislosti s problémem vynucování práva.

Rosenau (2007: 2–3) uvádí stejný problém ohledně rozlišení mezi terorismem a vzbouřenectvím, jelikož se aktivity těchto aktérů prolínají. Tvrdí, že terorismus je strategií a vzbouřenectví jsou politicky a vojensky motivované akty. V této souvislosti Kilcullen (2005: 17) hodnotí teroristy jako aktéry s morální a psychologickou vadou. Povstalce chápe jako představitele zakořeněné křivdy ve společnosti, jejichž stížnosti jsou obecně chápány jako legitimní. Cílem povstalců je oslabit kontrolu vlády, potažmo jiných autorit, a zvýšit tak svou moc a územní kontrolu. Ke snížení agrese a navrácení moci do rukou vládní garnitury se využívá metod protipovstaleckého (*counterinsurgency*) boje a protipovstaleckých bojovníků (Kilcullen 2010: 1).

Diaspora znázorňuje typ aktéra konfliktu, který nepřímo ovlivňuje průběh války. Především se jedná o konfliktem generovanou diasporu, jejíž členové mají silné vazby na domácí stát či specifické teritorium. Ono území oplývá pro lidi rozmístěné v diaspoře symbolickou hodnotou. Kvůli tomuto faktu pak finance z diaspory vytváří jeden z klíčových zdrojů příjmu pro aktéry konfliktu specifického teritoria. Diaspora se taktéž podílí na konstrukci válečných témat a problémů, především kvůli traumatům z konfliktů předešlých. Nicméně, podmínky diaspory ve vztahu ke konfliktu ovlivňují trendy globalizace, tedy přístup k technologiím, přes-hraniční migrace, média atd. (srovnej Collier – Hoeffler 2004; Lyons 2006: 111). U trendů globalizace se ještě pozastavím. Kromě jiného, globalizace s sebou přináší i rychlejší rozvoj technologií a větší mediální informovanost. Pozici médií v konfliktu zdůrazňuje Der Derian (2009: 27), který poukazuje na virtuální spojení mezi armádou a médii. Tato aliance pak produkuje síť *military-industrial-media-entertainment-network*. Média tedy

představují nejen aktéra virtuální války, ale i nepřímo zapojeného nestátního aktéra v ozbrojeném konfliktu.

7.1 Shrnutí

Výzkum osamělých vlků, potažmo i dalších aktérů převážně těch zkoumaných po roce 2001, představuje velkou výzvu především v oblasti empirického výzkumu. Na tomto místě se jeví jako nezbytné držet se přísnějšího metodologického rámce a nepodceňovat jej, jelikož právě tento faktor napomůže k hlubšímu a detailnějšímu výzkumu. Jako problematický se jeví rozkol mezi konceptem guerilla a partyzán, jelikož někteří autoři koncepty užívají jako synonyma. Jiní partyzána konceptualizují jako aktéra a guerillu jako způsob boje.

Analyzovaný koncept dvojice Wimmer a Min se vymyká mainstreamovému proudu, jelikož se klade důraz na záměry aktérů participujících v konfliktech nikoli na výsledky konání aktérů. Zároveň napomáhá k identifikaci původních záměrů zúčastněných subjektů, ale není schopen reflektovat změnu v průběhu času. Na druhou stranu pojímá klasickou škálu aktérů čili stát a nestátní aktéři.

21. století s sebou přináší i nárůst výzkumu v oblasti diaspory jako nepřímo zapojeného aktéra ozbrojených konfliktů. Podobný trend lze vyzorovat také v případě médií. V současné době badatelé svůj výzkum směřují ke konceptu vzbouřeneckví a vzbouřencům, kteří se liší od guerilly, organizovaného zločinu, terorismu atd. Taktéž se pozornost zaměřuje na fenomén hybridních aktérů, kteří představují nový druh aktéra v oblasti nestátního aktérství. Samotná hybridizace aktérů znázorňuje velký problém v operacionalizaci s pojmem, jelikož se jednotlivé vlastnosti a profily prolínají, nebude nikterak lehké v budoucím výzkumu načrtnout potencionální typologii hybridních aktérů.

Závěr

Cílem diplomové práce bylo prostřednictvím rešerše a analýzy existujících odborných databází a literatury zabývajících se ozbrojenými konflikty, zaznamenat změnu ve výzkumu fenoménu aktérství ozbrojených konfliktů. V diplomové práci jsem analyzovala přední databáze a stěžejní díla významných autorů týkající se problematiky aktérů v ozbrojených konfliktech. Zaměřila jsem se na konceptualizaci, typologizaci, klasifikaci a definici aktérství a aktérů v ozbrojených konfliktech. Pozornost jsem také věnovala přínosům a limitům konceptů představených v diplomové práci.

Zkoumané databáze jsem vybírala na základě využití odlišných metod, čímž se vytvořil prostor pro porovnání různých zkoumaných aktérů a definic konfliktů. Databáze se od sebe liší z hlediska práce s daty, kdy UCDP a COW pracují s kvantitativními daty (například hranice počtu mrtvých v konfliktu) a HIIK s daty kvalitativními. Databáze COW nad zbylými dvěma zkoumanými databázemi do jisté míry v určitých oblastech vynikala. COW například zohledňuje kritérium moci a s ní spojené aktéry *great a major powers*, dále také pracuje s rozdělením centrum a periferie, což v případě HIIK a UCDP chybí. Trend výzkumu uprchlíků a vnitřně vysídlených osob v konfliktu se objevuje pouze v případě HIIK, COW a UCDP takový druh aktéra přehlížejí. Podobně je tomu tak i v případě jednotlivců, kteří jsou v rámci databází ignorovaným aktérem. Tři zkoumané databáze společně sdílí, více či méně, jeden základní charakteristický rys, kterým je značná intence na stát jako aktéra konfliktu.

Tvorbu rešerše jsem zahájila analýzou literatury z období počátku od 40. let. Právě v tomto období vznikaly studie, které měly v pozdějších dobách významný vliv na jiné autory a předznamenaly rozvoj výzkumu v oblasti aktérství a konfliktů. V průběhu 40. let se předmět výzkumu teprve vyvíjel. Autoři válku a konflikt chápali skrze klasickou clausewitzovskou optiku, čili

válka měla institucionalizovanou formu. V tomto období má studium války značně státocentrický charakter a autoři nepracují s jinými než státními aktéry. Tento trend lze nejvíce vyzorovat v případě Quincyho Wrighta, který například pracuje s termíny „třetí strana“ nebo „soukromá armáda“, avšak tito aktéři nepředstavují nikoho jiného než státní aktéry.

V období 50. - 60. let se stali nejvýraznějšími personami Morton Kaplan a Johan Galtung. Právě Kaplan jako první zdůrazňuje roli aktéra v konfliktu. Kaplan pracuje se třemi základními druhy aktérů, jimiž jsou státy, bloky a univerzální aktéři. Systém blokových aktérů do jisté míry odráží charakter doby a organizuje státy z hlediska centralizace moci, hierarchie a politické koheze do jednoho subjektu. Kaplan také artikuluje pozici univerzálních aktérů, kteří mají opět státocentrický charakter, avšak vytvářejí subjekt, který integruje státy v mezinárodním systému a umožňuje těmto státům artikulovat své zájmy. Kaplan takto nepřímou zdůrazňuje pozici mezinárodních organizací. Galtung proslul teorií konfliktních formací, kde zobrazuje pozici aktérů v konfliktu, kteří zastávají národní, nadnárodní a individuální pozici v systému. Galtung tedy zahrnuje široké spektrum aktérů: skupiny, státy a jednotlivci. Teorii konfliktních formací ovlivňuje marxistické paradigma, čili Galtung pracuje i s termíny centrum, periferie a třída. Galtung jako jeden z prvních autorů začal zdůrazňovat pozici jednotlivce v konfliktu, a to především v rámci tří typů násilí: přímé, strukturální a kulturní, kde zdůrazňuje i roli sociální struktury jako iniciátora násilí.

Nye a Keohane v 70. letech zahrnují do mezinárodních vztahů studium aktérů nestátního charakteru, čímž umožnili v pozdějších letech rozvoj studia této oblasti a přispěli ke snadnějšímu pochopení konfliktů v rámci interakcí mezi státními i nestátními aktéry. Dále vytvořili prostor pro studium konfliktů z hlediska profilů a vlastností nestátních aktérů. V této dekádě se také výrazně projevuje neomarxistický pohled Immanuela Wallersteina, který zohledňuje pozici oblastí v rámci světové ekonomiky, jimiž jsou centrum (jádro), periferie,

semiperiferie a vnější prostor. V rámci těchto oblastí se objevují aktéři: státy, národy, domácnosti a třídy. V 70. letech se projevuje vliv Anglické školy a Hedleyho Bulla, který pracuje s konceptem mezinárodní společnosti, které vzhledem k rozhodování politických jednotek skrze organizované násilí může mít konfliktní charakter. V představené dekádě také dochází k rozvoji moci jako určujícího fenoménu aktérů. Dlužno dodat, že označení aktérů skrze moc je kompatibilní pouze v případě států. V období od 70. let se začíná rozvíjet výzkum terorismu jako svébytného oboru. Badatelé z oblasti terorismu pracují zejména s nestátními aktéry, právě interpretace terorismu a jeho aktérů představuje pro realisty a neorealisty téměř nepřekonatelnou bariéru. Mezi 70. a 80. lety se objevuje debata o povaze mezinárodního systému. Kenneth Waltz popisuje strukturu mezinárodního systému a interagujících jednotek, kde anarchický charakter mezinárodního systému ovlivňuje vztahy a jednání jednotek. V 80. letech Alexander Wendt však přichází s tezí, že podoba anarchie je tvořena participujícími aktéry.

V 90. letech se rozvíjí především studium nestátních aktérů. Taktéž se projevuje vliv civilizačního paradigmatu, v rámci kterého můžeme získat celkový přehled o dané situaci, ale rozdíly mezi jednotlivými aktéry mizí. Huntingtonově díle se objevují rysy trojúrovňové dělení aktérů, čili koncept zobrazující pozici primárních, sekundárních a terciárních aktérů. Využitím trojúrovňového dělení aktérů a zejména označením sekundárních a terciárních aktérů se značně rozrůstá spektrum zkoumaných aktérů na různých úrovních mezinárodního systému. V 90. letech se také ve výzkumu artikuluje zájem o pozici jednotlivce a jeho chování v konfliktu. Pozice jednotlivce v konfliktu není zcela probádanou oblastí, zároveň se v tomto případě objevuje problém s lidským chováním, které není vždy jednoduše předvídatelné. K dalšímu rozvoji studia aktérů došlo v rámci bezpečnostních studií, kde autoři svou pozornost zaměřují na sekuritizační aktéry, referenční objekty a funkcionální aktéry. Funkcionální aktéři se v různých

sektorech liší, právě tímto způsobem se zvětšila oblast zkoumaných aktérů. Podobný trend lze spatřit i u regionálních bezpečnostních komplexů, jelikož jejich studiem obohacujeme výzkum o aktéry konající na vyšší než státní úrovni.

Nové milénium přináší nové studium v oblasti hned několika fenoménů především nestátních aktérů. Tento trend je zapříčiněn nárůstem aktivit těchto aktérů a zároveň v těchto případech musíme zohledňovat novou konceptualizaci a definici války a konfliktů, která nemá zcela jasně vymezený charakter. To se týká téměř všech analyzovaných konceptů, tedy osamělých vlků, diaspory, médií, hybridních aktérů a dalších nestátních aktérů. Také dochází k rozvoji nepřímo zapojených aktérů v konfliktu například diaspory nebo médií. V této dekádě vznikají typologie primárně nestátních aktérů, které se často překrývají a autoři pracují v malých obměnách se stejnými typy aktérů. Do studia taktéž výrazně zasáhla dvojice Wimmer a Min, jelikož se při klasifikaci konfliktu zaměřují na původní záměry aktérů a výsledky jejich konání řeší až sekundárně, čímž omezují reflexi konfliktu v průběhu času.

Každý autor je neustále ovlivňován událostmi v mezinárodních vztazích, které jeho studii formují. Od počátku výzkumu se pozice aktérů významně změnila a jejich škála se rozšířila. Monopolní postavení státních aktérů prošlo revizí a výzkum se rozdělil na stěžejní oblasti státní a nestátní aktéry. Výzkum aktérů se rozrostl nejen v intencích státních a nestátních aktérů, ale každý z dalších nových fenoménů pracuje v pozadí s těmito koncepty. Současný stav výzkumu nabízí prostor pro studium třetích stran v konfliktu (sekundárních neválčících stran), které jsou často upozadřovány. Taktéž by následující výzkum mohl být směřován k hybridním aktérům, jejichž pozice je relativně nová. Výrazný problém představuje právě míchání charakteristik oněch aktérů. Další výzkum může také směřovat nově vzniklým a vnikajícím fenoménům (případ osamělých vlků). V těchto i v dalších případech je nezbytné důkladně vytyčit a pozorně sledovat nastolený metodologický rámec, protože v jiném případě

dochází k mystifikaci, *ad hoc* nastavování definic a k překrývání vzniklých konceptů.

Seznam zdrojů

- Adams, J. – Khan, H. – Raeside, R. (2007). *Research methods for graduate business and social science students* (New Delhi: SAGE Publications).
- Bull, H. (2002). *The anarchical society* (Basingstoke: Palgrave Macmillan).
- Buzan, B. – Wæver, O. (2003). *Regions and powers: the structure of international security* (Cambridge: Cambridge University Press).
- Buzan, B. – Wæver, O. – Wilde, J. (2005). *Bezpečnost: nový rámec pro analýzu* (Brno: Centrum strategických studií).
- Buzan, B. (1983). *People, States & Fear: The National Security Problem in International Relations* (Brighton: Wheatsheaf Books).
- Collier, P. – Hoeffler, A. (2004). Greed and grievance in civil war. *Oxford Economic Papers* 56 (4), s. 563–595.
- Der Derian, J. (2009). *Virtuous War: Mapping the Military-Industrial-Media-Entertainment-Network* (London: Routledge).
- Deutsch, K. (1970). Quincy Wright's contribution to the study of war: a preface to the second edition. *Journal Of Conflict Resolution* 14(4), s. 473–478.
- Duffield, M. (1998). Post-modern conflict: Warlords, post-adjustment states and private protection. *Civil Wars* 1 (1), s. 65–102.
- Eck, K. (2005). *A Beginner's Guide to Conflict Data: Finding and Using the Right Dataset* (Uppsala: Uppsala University).
- Galtung, J. (1958). *Theories of Conflict* (New York: Columbia University).
- Galtung, J. (1969). Violence, Peace, and Peace Research. *Journal Of Peace Research* 6 (3), s. 167–191.

- Galtung, J. (1971). A Structural Theory of Imperialism. *Journal Of Peace Research* 8 (2), s. 81–117.
- Galtung, J. (1990). Cultural Violence. *Journal Of Peace Research* 27 (3), s. 291–305.
- Ganor, B. (2008). Terrorist Organization Typologies and the Probability of a Boomerang Effect. *Studies in Conflict & Terrorism* 31 (4), s. 269–283,
- Gilpin, R. (1981). *War and Change in World Politics* (New York: Cambridge University Press).
- Gleditsch, N. P. – Wallensteen, P. – Eriksson, M. – Sollenberg, M. – Strand, H. (2002). Armed Conflict 1946–2001: A New Dataset. *Journal of Peace Research* 39 (5), s. 615–637.
- Grant, M. – Booth, A. (2009). A typology of reviews: an analysis of 14 review types and associated methodologies. *Health Information & Libraries Journal* 26 (2), s. 91–108.
- Haas, E. (1990). *When knowledge is power* (Berkeley: University of California Press).
- Harbom, L. – Melander, E. – Wallensteen, P. (2008) Dyadic Dimensions of Armed Conflict, 1946-2007. *Journal of Peace Research* 45 (5), s. 697–710.
- Hart, C. (1998). *Doing a literature review: Releasing the social science research imagination* (London: Sage).
- Hesterman, J. (2013). *The Terrorist-Criminal Nexus* (Florida: CRC Press).
- HIK (2017a). Methodological Approach. *Hiik.de*. (<http://hiik.de/en/methodik/>, 28. 2. 2017).
- HIK (2017b). Methodological Approach up to 2011. *Hiik.de*. (<http://hiik.de/en/methodik/pre2011/>, 28. 2. 2017).

- IIK (2017c). Conflict Barometer 2016. *Hiik.de*. (Heidelberg Institute for International Conflict Research).
- Holmqvist, C. (2005). Engaging Armed Non-State Actors in Post-Conflict Settings. In: Bryden A. – Hänggi, H., *Security Governance in Post-Conflict Peacebuilding* (Geneva: DCAF), s. 45–68.
- Holsti, K. (1991). *Peace and war* (New York: Cambridge University Press).
- Holsti, K. (1996). *The state, war, and the state of war* (New York: Cambridge University Press).
- Huntington, S. (2001). *Střet civilizací. Boj kultur a proměna světového řádu* (Praha: Rybka Publishers).
- Chapnick, A. (1999). The Middle Power. *Canadian Foreign Policy* 7 (2), s. 73–82.
- Chojnacki, S. (2006). Anything new or more of the same? Wars and military intervention in the international system 1946–2003. *Global Society* 20 (1), s. 25–46.
- Jesson, J. – Matheson, L. – Lacey, F. (2011). *Doing your literature review* (Los Angeles: SAGE).
- Kaldor, M. (2006). *New and Old Wars* (Cambridge: Polity Press).
- Kaldor, M. (2013). In Defence of New Wars. Stability. *International Journal of Security and Development* 2 (1).
- Kaplan, M. (1975). *System and process in international politics* (Huntington: Krieger Publishing Co.).
- Keohane, R. – Nye, J. (2012). *Power and interdependence* (Boston: Longman).

- Kilcullen, D. (2005). Countering global insurgency. *Journal of Strategic Studies* 28 (4), s. 597–617.
- Kilcullen, D. (2010). *Counterinsurgency* (London: Hurst).
- Kolstø, P. (2006). The Sustainability and Future of Unrecognized Quasi-States. *Journal of Peace Research* 43 (6), s. 723–740.
- Lederach, P. (1997). *Building Peace: Sustainable Reconciliation in Divided Societies* (Washington: US Institute of Peace Press).
- Lyons, T. (2006). Diasporas and homeland Conflict. In: Kahler, M. – Walter, B., *Territoriality and Conflict in an Era of Globalization* (New York: Cambridge University Press), s. 111–133.
- Mair, S. (2003): The New World of Privatized Violence. *International Politik und Gesellschaft* (2) s. 11–28.
- Makarenko, T. (2004). The Crime-Terror Continuum: Tracing the interplay between Transnational Organised Crime and Terrorism. *Global Crime* 6 (1), s. 129–145.
- Mearsheimer, J. (2001). *The Tragedy of Great Power Politics* (New York: W. W. Norton & Company).
- Neumann I. – Gstöhl S. (2006). Introduction. Lilliputians in Gulliver's World?. In: Ingebritsen, C., *Small states in international relations* (Seattle: University of Washington Press), s. 3–36.
- Nye, J. (1990). The Changing Nature of World Power. *Political Science Quarterly* 105 (2), s. 177–192.
- Østerud, Ø. (1992). Regional Great Powers. In: Nemann, I., *Regional Great Powers in International Politics* (London: MacMillan Press), s. 1–15

- Pettersson, Therése (2016). UCDP Actor Dataset v. 2.2-2016. *Uppsala Conflict Data Program*. (<http://ucdp.uu.se/downloads/>, 10. 2. 2017).
- PRIO (2017). Data - PRIO. *Prio.org*. (<https://www.prio.org/Data/>, 13. 3. 2017).
- Raffaello, P. – Ellis, C. – Chaplais, L. (2015). Lone-Actor Terrorism. *RUSI* (1), s. 1–25.
- Randolph, J. (2009). A Guide to Writing the Dissertation Literature Review. *Practical Assessment, Research & Evaluation* 14 (13), s. 1–13.
- Rosenau, W. (2007). *Subversion and Insurgency* (Santa Monica: RAND Corporation).
- Rotberg, R. (2002). Failed States in a World of Terror. *Foreign Affairs* 81 (4), s. 127–140.
- Sarkees, M. – Wayman, F. (2010). *Resort to war* (Washington: CQ Press).
- Sarkees, M. (2010). The COW typology of war: Defining and categorizing wars - version 4 of the data. *Correlates of War Project*. (http://cow.la.psu.edu/COW2%20Data/WarData_NEW/COW%20Website%20-%20Typology%20of%20war.pdf, 14. 2. 17).
- Shelley, L. – Picarelli, J. (2005). Methods and motives: Exploring links between transnational organized crime and international terrorism. *Trends in Organized Crime* 9 (2), s. 52–67.
- Schmid A. (2013). The Literature on Terrorism. In: Schmid, A., *The Routledge handbook of terrorism research* (London: Routledge), s. 457–475.
- Schmid, A. – Jongman, A. (1988). *Political Terrorism: A New Guide to Actors, Authors, Concepts, Data Bases, Theories and Literature* (New Brunswick: Transaction Books).

- Schneckener, U. (2007) *Fragile Statehood, Armed Non-State Actors and Security Governance*. In: bryden, A. – Caparini, M., *Private actors and security governance* (London: Global), s. 23–40.
- Singer, D. (1961). The Level-of-Analysis Problem in International Relations. *World Politics* 14 (1), s. 77–92.
- Singer, J. (1970). From A Study of War to peace research: some criteria and strategies. *Journal Of Conflict Resolution* 14 (4), s. 527–542.
- Singer, J. (1981). Accounting for International War: The State of the Discipline. *Journal Of Peace Research* 18 (1), s. 1–18.
- Smolíková, S. – Smolík, J. (2011). Aktéři kolumbijského obchodu s drogami – vývoj a proměny. *Obrana a strategie* 11 (1), s. 53–68.
- Sorokin, P. (1957). *Social & cultural dynamics* (Boston: P. Sargent).
- Spaaij, R. (2010). The Enigma of Lone Wolf Terrorism: An Assessment. *Studies in Conflict and Terrorism* 33 (9), s. 854–870.
- Stern, J. (2003). *Terror in the Name of God: Why Religious Militants Kill* (New York: Ecco).
- Sutherland, I. (1993). *The Collected Papers of Lewis Fry Richardson. Quantitative Psychology and Studies of Conflict* (Cambridge: Cambridge University Press).
- Taylor, D. (2017). The Literature Review: A Few Tips On Conducting It. *Advice.writing.utoronto.ca*. (<http://advice.writing.utoronto.ca/types-of-writing/literature-review/>, 14. 2. 2017).
- The Writing Center (2017). Literature Reviews. *The Writing Center at UNC-Chapel Hill*. (<http://writingcenter.unc.edu/handouts/literature-reviews/>, 14. 2. 2017).

- Thomas, T. – Kiser, S. – Casebeer, W. (2005). *Warlord Rising Confronting Violent Non-State Actors*. (New York: Lexington Book).
- Thomson, A. (2004). *An Introduction to African Politics* (Routledge: London).
- Torraco, R. (2005). Writing Integrative Literature Reviews: Guidelines and Examples. *Human Resource Development Review* 4 (3), s. 356–367.
- Trinn, Ch. – Wencker, T. – Schwank, N. (2016). Introducing the Heidelberg Approach to Conflict Research. *Uni-heidelberg.de*. (https://www.uni-heidelberg.de/md/politik/personal/croissant/personal/trinn_et_al_-_introducing_the_heidelberg_approach.pdf, 28. 2. 2017).
- UCDP (2017a). About UCDP. *Department of Peace and Conflict Research*. (http://www.pcr.uu.se/research/ucdp/program_overview/about_ucdp/, 8. 2. 2017).
- UCDP (2017b). Definitions. *Department of Peace and Conflict Research*. (<http://www.pcr.uu.se/research/ucdp/definitions/>, 1. 3. 2017).
- University of Guelph (2017). Writing a Literature Review /Library. *Lib.uoguelph.ca*. (<http://www.lib.uoguelph.ca/get-assistance/writing/specific-types-papers/writing-literature-review>, 14. 2. 2017).
- Urdal, H. – Østby, G. – Gleditsch, N. P. (2014). Journal of Peace Research. *Peace Review: A Journal of Social Justice* 26 (4), s. 500–504.
- USC (2017). Organizing Your Social Sciences Research Paper: 5. *The Literature Review*. 13. 2. 2017 (<http://libguides.usc.edu/c.php?g=235034&p=1559822>, 14. 2. 2017).
- Vasquez, J. (1993). *The war puzzle* (Cambridge: Cambridge University Press).
- Vincent, J. (1974). *Nonintervention and International Order* (Princeton: Princeton University Press).

- Wæver, O. (1997). Figures of international thought: introducing persons instead of paradigms. In: Neumann, I. – Wæver, O., *The Future of International Relations. Master in the Making* (London: Routledge), s. 1–40.
- Wallensteen, P. – Margareta Sollenberg, M. (2001). Armed Conflict 1989–2000. *Journal of Peace Research* 38 (5), s. 629–644.
- Wallerstein, I. (1974). *The modern world-system. Capitalist Agriculture and the Origins of the European World-Economy in the Sixteenth Century* (New York: Academic Press).
- Waltz, K. (1979). *Theory of international politics* (Boston: Addison-Wesley).
- Waltz, K. (2001). *Man, the state and war: a theoretical analysis* (New York: Columbia university press).
- Wendt, A. (1987). The agent-structure problem in international relations theory. *International Organization* 41 (3), s. 335–370.
- Wendt, A. (1999). *Social theory of international politics* (New York: Cambridge University Press).
- Wight, M. (2004). *Power politics* (New York: Continuum).
- Williams, P. (2008). *Violent Non-state Actors and National and International Security* (Zürich: Eidgenössische Technische Hochschule Zürich).
- Wimmer, A. – Min, B. (2009). The Location and Purpose of Wars Around the World: A New Global Dataset, 1816-2001. *International Interactions* 35 (4), s. 390–417.
- Wright, Q. (1942). *A Study of war* (Chicago: The University of Chicago Press).
- Zartman, W. (1995). *Collapsed States: The Disintegration and Restoration of Legitimate Authority* (London: Lynne Rienner Publishers).

Resumé

The Diploma thesis is dealing with conceptualization, typology and definition of the concept of an actor in the international armed conflict. The methodological framework of the thesis is created on the basis of historical literature review and state of the art review literature. The aim of the Diploma thesis is detecting the change in research of actors in international conflict by the analyzation and review of the literature and datasets. The research period is since the second half of the twentieth century till the current time.

Firstly, the work summarizes the information about the review of literature. This part shows different review's types. The work analyses each parts of making review process and describes organization of literature review.

Secondly, the thesis analyses the most important datasets. It is focused on concepts and definitions of actor in international conflict and work of authors with those concepts. The thesis works with three datasets: The Correlates of War, The Uppsala Conflict Data Program and The Heidelberg Institute for International Conflict Research.

Finally, the thesis works with the literature review and analyzes the main studies of the most important authors in this area of the research. The thesis describes authors and their works from 50s to the current time.

The conclusion of the thesis is summarization of obtained information and description of future possible directions in research of the phenomenon of actors in international armed conflict.